

Ik wens iedereen te bedanken die rechtstreeks of onrechtstreeks geholpen heeft bij de realisatie van deze scriptie.

In het bijzonder mijn promotor professor dr. Frieda Saeys, professor dr. Dirk Voorhoof, professor dr. Daniël Biltereyst en de heer Jan Debackere, voor hun concrete aanbevelingen, maar ook de mensen van het NICAM, met name Stafmedewerkster Margo de Waal, Office Manager Sandra de Boer en Directeur Wim Bekkers, voor het verstrekken van de nodige documentatie.

Tenslotte zou ik graag ook mijn ouders bedanken voor de kans die ze mij gaven te studeren, mijn vrienden (Bram, Frederick, Hannelore, Jelle, Stijn, Tom M., Tom V. en Wouter) voor de nodige ontspanning tijdens die studies, mijn vriendin Elke voor de minutieuze spellingscorrectie en morele steun en mijn broer Stefaan voor het advies.

Zonder hun hulp was dit werkelijk niet mogelijk geweest.

Inhoudstafel

1.	Inleiding.....	
	p. 4	
2.	Theoretisch kader.....	
	p. 6	
2.1	Bezorgdheid.....	
	p. 6	
2.2	Media-effects?!.....	
	p. 7	
2.3	Reactie.....	
	p. 10	
2.4	Soorten classificaties.....	
	p. 13	
2.6	Situatie in Nederland	
	2.6.1 <i>Ontstaan van de Filmkeuring</i>	
	p. 14	
	2.6.2 <i>Kritiek op de Filmkeuring</i>	p. 14
	2.6.3 <i>Rapport 'Film en overheidsbeleid'</i>	
	p. 15	
	2.6.4 <i>Europese regelgeving</i>	p. 17
	2.6.5 <i>Overgang naar een nieuw classificatiesysteem</i>	
	p. 18	
	2.6.6 <i>Vooronderzoek</i>	p. 19
2.7	Invoering Kijkwijzer.....	
	p. 20	
3.	Analyse en evaluatie van de Kijkwijzer.....	p. 21
3.1.	Analyse	

	3.1.1	<i>Organisatie</i>	
			p. 21
	3.1.2	<i>Financiering</i>	
			p. 23
	3.1.3	<i>Werking</i>	
.....			p. 24
	3.1.4	<i>Klachtenprocedure</i>	
			p. 26
	3.1.5	<i>Coderingsformulier</i>	
			p. 27
3.2		Evaluatie	
	3.2.1	<i>Consumentenonderzoek</i>	
	3.2.1.a	NOS Kijk- en Luisteronderzoek juni 2001.....	
			p. 35
	3.2.1.b	Intomart Publieksonderzoek juni 2001.....	
			p. 35
	3.2.1.c	Intomart Publieksonderzoek januari 2002.....	
			p. 37
	3.2.1.d	Intomart Publieksonderzoek juni 2002.....	
			p. 40
	3.2.1.e	Intomart Publieksonderzoek januari 2003.....	
			p. 40
	3.2.1.f	Evolutie.....	
...			p. 41
	3.2.2	<i>Eindrapporten</i>	
	3.2.2.a	Intomart Eindrapport.....	
			p. 42
	3.2.2.b	Eindrapport Commissariaat voor de Media.....	
			p. 53

	3.2.2.c	Rapport Europese Commissie.....	
	p. 59		
	3.3.	Kritische opmerkingen en eigen evaluatie	
	3.3.1.	<i>Evaluatie Intomart Eindrapport</i>	
	p. 62	3.3.2. <i>Evaluatie Eindrapport Commissariaat voor de Media</i>	
		p. 64	
	3.3.3.	<i>Evaluatie Rapport Europese Commissie</i>	p. 64
	3.3.4.	<i>Eigen evaluatie</i>	
	p. 65		
4.	Besluit		
	p. 67		
	4.1.	Conclusies.....	
	p. 67		
	4.2.	Toestand en toekomst NICAM.....	
	p. 71		
5.	Bibliografie		
	p. 72		
6.	Bijlagen		
	p. 75		
	6.1	Algemene Kijkwijzer regels.....	p. 76
	6.2	Kijkwijzer regels voor het filmbedrijf.....	
	p. 78		
	6.3	Kijkwijzer regels voor de televisie-omroepen.....	
	p. 80		
	6.4	Kijkwijzer regels voor de videobranche.....	
	p. 82		
	6.5	Kijkwijzer regels voor video- en computerspellen branche.....	
	p. 87		

1. Inleiding

Sinds kort is er in België opnieuw veel drukte ontstaan omtrent het keuren van films. Uit een recent arrest van de Raad van State is immers gebleken dat de wet van 1920 betreffende de Filmkeuring niet rechtsgeldig is. Daarom zijn opnieuw enkele stemmen opgegaan om de huidige Filmkeuring te vervangen door een ander stelsel. Dat *een* systeem ter bescherming van minderjarigen tegen wat in vaktermen 'schadelijk audiovisueel materiaal' genoemd wordt, wel degelijk gewenst is, blijkt uit zowel diverse wetenschappelijke onderzoeken als maatschappelijke overwegingen. In de meeste landen zijn dan ook verscheidene methodes in gebruik. Men kan de problematiek rondom schadelijkheid van audiovisuele materialen immers op verschillende manier aanpakken. Met welk systeem we het probleem het best oplossen is echter maar de vraag. Als we daarom eerst eens rond ons kijken, zoals zo gebruikelijk is in België, dan komen we meteen over de grens al een geschikt voorbeeld tegen. In Nederland werd enkele jaren geleden namelijk een totaal nieuw systeem ingevoerd dat in die korte tijd reeds veel erkenning kreeg.

Met de komst van de NICAM Kijkwijzer in 2001 zorgt Nederland voor een primeur: nergens ter wereld bestaat immers een classificatiesysteem voor audiovisuele media dat gebaseerd is op zelfregulering én uniform wordt toegepast, dit wil zeggen over meerdere platformen (NICAM, 2001). De Kijkwijzer heeft daarenboven nog andere troeven. Zo is het een stelsel dat niet alleen overzichtelijk en duidelijk is voor buitenstaanders; ook voor de partijen die er daadwerkelijk bij betrokken zijn en die er de gevolgen van moeten dragen is het een methode die zijn voordelen biedt. Zo kan men bijvoorbeeld zélf de eigen producties classificeren op basis van een online vragenlijst, die men in minder dan een kwartier kan invullen; althans volgens de directeur van het NICAM, de heer Wim Bekkers (2004). Zoals we zullen zien is ook dit eigen aan het Nederlandse systeem. Het hoeft dan ook geen verwondering dat de Kijkwijzer alom geloofd werd en zelfs model stond voor onder andere PEGI (Pan European Game Information system), het Pan-Europese classificatiesysteem voor computer- en consolespellen. De controle hierover werd overigens ook uitbesteed aan het NICAM voor een eerste periode van drie jaar. PEGI is niettemin té verschillend qua opzet om ook in deze scriptie te behandelen.

In België is de Kijkwijzer echter relatief onbekend, ondanks het feit dat men ook bij ons de Kijkwijzer-pictogrammen kan terugvinden op de video- en DVD-verpakkingen. Ons rechtswezen bepaalt immers dat Belgische import- en distributiebedrijven van audiovisuele media classificaties van sommige andere landen zomaar kunnen overnemen. En ook in de bioscoop kan men er niet onderuit. Daar heeft Kinopolis voor gezorgd: *“In September 2002, theatre owner Kinopolis presented its own system of classification. The system is aimed at guiding parents and is a replication of NICAM.”* (European Commission, 2003, p.99)

Hiermee zijn we aangekomen bij de uiteindelijke doelstelling van deze scriptie: Kijkwijzer analyseren voor zij die er nog bitter weinig of zelfs niets van afweten en evalueren voor zij die er iets willen en kunnen mee aanvangen. Hiervoor zijn echter geen kant en klare maatstaven beschikbaar. En vermits het systeem uniek is, kunnen we het niet zomaar tegen een ander systeem afwegen.

Niettemin kunnen we zelf enkele – op face-value geselecteerde – criteria in het leven roepen waaraan een classificatiesysteem moet voldoen teneinde zijn doelstelling te bereiken. Dit zijn onder andere bekendheid, kennis, gebruik en beoordeling op het niveau van de consumenten, tijdsduur voor het classificeren, beoordeling en gebruiksgemak op het niveau van de codeurs, kost en efficiëntie op het niveau van de opdrachtgever, in dit geval de Nederlandse overheid. Daarna kunnen we de Kijkwijzer hiertegen afwegen.

Deze analyse en evaluatie van de Kijkwijzer is ook relevant om heel andere redenen. Er is in de wetenschappelijke en academische literatuur immers al heel wat geschreven over verschillende classificatiesystemen in een groot aantal landen, maar over het nieuwe Nederlandse systeem zelf is, uitgezonderd de documentatie van het NICAM zelf, zo goed als niets terug te vinden. Deze scriptie hoopt dan ook deze lacune te verhelpen, en is in die vorm dus helemaal geen nabootsing noch aanvulling van het voorgaande onderzoek naar classificatiesystemen allerhande, inclusief dat van België. Toch leg ik in het theoretisch kader kort even enkele systemen uit, teneinde de Kijkwijzer temidden zijn soortgenoten te situeren.

2. Theoretisch Kader

2.1 Bezorgdheid

Telkens een nieuw medium zijn intrede in de maatschappij doet, ontstaat in diezelfde maatschappij steevast een golf van paniek. Iedere keer opnieuw vreest men een teloorgang van de goede zeden, vooral bij minderjarigen, die nog niet voldoende opgewassen zouden zijn tegen slechte invloeden en er zich al te gemakkelijk door zouden laten leiden.

Dit fenomeen noemt men 'Media-panic'. In de communicatiewetenschappen is deze term een waar begrip geworden, wat op zich al wijst op de continuïteit van dit verschijnsel. Meer bewijs vinden we reeds vanaf de Oudheid. Zelfs enkele filosofen waren immers beducht voor de slechte invloed van toneel. Eeuwen later was het de beurt aan stripverhalen, daarna film, daarna televisie, enz. Dit fenomeen is dan ook al zo oud als de straat. En toch doet het zich ook nu nog telkens opnieuw voor. De meeste recente vormen van mediapaniek ontstonden na de invoering van de commerciële televisie, de verhuur/verkoop van video's en DVD's, het Internet, computer- en videospellen, enz.

Meestal is deze angst ongegrond gezien de aard van het medium, maar sinds de opkomst van de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën (ICT) valt de ontsteltenis meer en meer te begrijpen. Sindsdien is de hoeveelheid audiovisuele producties immers spectaculair toegenomen (EC Report, 2003) en blijft nog steeds toenemen, zodat de overheid alleen onmogelijk nog al deze media kan controleren.

Sinds de commerciële tv is de discussie omtrent dit overheidsingrijpen dan ook in een stroomversnelling terecht gekomen. Het is volgens Biltereyst (1995) zo dat sindsdien heel wat meer gratuit geweld en erotiek op tv komt. Dit bleek immers een goedkope succesformule. Films en feuilletons worden namelijk zomaar overgenomen van Amerikaanse tv-stations. En deze bevatten volgens de auteur veel meer zinloos geweld, seks en actie dan niet-Amerikaanse producties.

2.2 Media-effect(s)?!

Is de loutere aanwezigheid van 'zinloos geweld, seks en actie' echter wel voldoende om van (slechte) invloed te kunnen spreken, met andere woorden: is er wel reden tot paniek? Ergo: zijn filmkeuringen en classificatiesystemen dus wel gerechtvaardigd? Over de invloed van televisie zijn daarom reeds letterlijk ontelbare onderzoeken gevoerd. In deze paper kunnen onmogelijk alle studies aan bod komen. We bespreken slechts een selectie van de meest opmerkelijke, omdat ze ons op face-value belangrijk leken en omdat ook de meeste wetenschappelijke bronnen ze frequent citeren.

Een eerste veelbesproken studie is die van Bandura uit 1977. Veel van de huidige onderzoekers borduren echter voort op de theorie die Bandura indertijd formuleerde. Hij baseerde zich op het bekende 'Bobo doll experiment' uit 1963. Kinderen die zagen hoe op tv een opblaasbare pop geslagen werd, gedroegen zich nadien ook veel agressiever tegenover de pop, terwijl ze er evenwel geen direct voordeel uit haalden (cf. Pavlov). Na enkele follow-ups en aanpassingen formuleerde Bandura zijn 'social learning theory'. Die leer stelt dat kinderen, naast zelf te ervaren hoe bepaald gedrag hen vergaat door middel van beloning/straf, ook zien hoe bepaald gedrag anderen vergaat. Deze tweede manier van leren noemde hij het 'observational learning' of 'modeling'. Kinderen gaan bovendien bepaalde handelingen veel gemakkelijker overnemen als ze de geobserveerde persoon bewonderen en hem of haar aardig of aantrekkelijk vinden (Bandura, 1977).

Er waren echter ook onderzoekers die het omgekeerde effect bekwamen. Zo bijvoorbeeld Feshbach & Singer (1971) die stellen dat tv-geweld juist de hoeveelheid agressie in kinderen doet afnemen. In een studie over zes weken bij pubers vonden zij dat de jongeren die meer tv-geweld keken, minder agressief waren. *"The study shows that the violence on television allows the viewer to relate with the characters involved in the violent act."* (Feshbach & Singer, 1971, p.247) Door zo in relatie te treden met de televisiepersonages kan de kijker zich 'ontladen'. Deze theorie wordt het Catharsis-effect genoemd. In de jaren '90 volgden echter enkele follow-ups die niet alleen het effect tegenspreken maar integendeel het tegengestelde beweren.

Niettegenstaande vormden er zich drie kampen: aanhangers van de stimulatiethese, aanhangers van de reductiethese en daartussen de aanhangers van de 'geen-effect'

hypothese. Uiteraard bestaat er veel variatie binnen deze drie categorieën, maar net als boven vermeld kunnen we hier jammer genoeg niet alle stromingen bespreken. Andere onderzoekers deden dit wel reeds vóór ons (cf. infra).

Om toch enige helderheid te scheppen zullen we hieropvolgend de diverse visies uit de doeken doen. Om het verschil tussen de verschillende opvattingen duidelijk te maken beroepen wij ons op het eenvoudige, doch elementaire communicatiemodel van Lasswell (1948). Het model bestaat uit vier factoren: de zender, de boodschap, het medium en de ontvanger. Onder de jaren werden hier vele (optionele) componenten aan toegevoegd, maar deze vier onderdelen vormen de fundamenteën van elke vorm van communicatie.

Aan de éne kant heb je ondermeer de wetenschappers die geloven in het 'hypodermic needle' model. Volgens hen wordt televisiegeweld als het ware rechtstreeks in het bloed van de kijker gespoten. Zij veronderstellen dus een zuiver causaal verband tussen televisiegeweld en agressief gedrag van de kijker. Met andere woorden: de zender verspreidt een boodschap en die boodschap oefent rechtstreeks invloed uit op de ontvanger.

Ergens tussenin vind je echter ook wetenschappers die geloven in enige vorm van tussenkomst van de kijker. Dit zijn onder andere de aanhangers van de 'cultural studies', de 'uses and gratifications theory' en de 'two-step-flow theory'. Deze theorieën hechten meer belang aan hoe de ontvanger de boodschap interpreteert. De cultural studies stellen dat iedere boodschap door iedere cultuur anders gelezen wordt. Wetenschappers uit dit gebied onderzoeken bijvoorbeeld de verschillende interpretaties van 'Dallas' in verschillende landen (Katz & Liebes, 1990). Volgens de uses and gratifications theory kan een boodschap ook door verschillende mensen verschillend opgevat worden, afhankelijk van hoe de boodschap hun noden (uses) het meest bevredigt (gratifications). Tenslotte schenkt de two-step-flow theorie meer aandacht aan de ontvanger zelf. Zo kan de persoon die de boodschap eerst ontvangt de boodschap in zijn eigen voordeel gebruiken ten nadele van anderen.

Aan de andere kant vinden we dan o.a. de catharsishypothese en de receptieanalyse terug, die stelt dat kijkers zich ook kunnen verzetten tegen

televisiegeweld. Deze zien de kijker veeleer als 'producer of meaning' dan 'consumer of meaning' (zoals het hypodermic needle model). De catharsishypothese hebben we hierboven kort aangehaald (cf. Feshback & Singer, 1971). De receptieanalyse sluit voor een deel aan bij het voorgaande kamp aangezien ook zij geloven in een intermediaire interpretatie van de boodschap door de ontvanger. Ze verschillen er echter mee omdat zij naast een zogenaamde 'aberante decodering' ook voorzien in een 'inversieve decodering', maw. een lezing die ingaat tegen de oorspronkelijke bedoeling van de boodschap, mocht die er al zijn natuurlijk.

McQuail ondernam in *'Mass Communication Theory: An Introduction'* (1984) een poging alle stromingen samen te voegen. Maar in de jaren die volgden kwamen daar nog eens tientallen stromingen bij. Velen daarvan zijn ontsproten aan een qua opzet beperkte en enkelvoudige studie of leunen aan bij bovenstaande strekkingen en worden daarom hier niet behandeld.

Anderen deden dit echter wel. Gezien er dus enige verwarring heerste werden enkele meta-analyses uitgevoerd die de resultaten van de letterlijk honderden, zometert duizenden onderzoeken naar invloed van televisiegeweld op kinderen bundelden en bespraken. Deze meta-analyses, waarvan deze van Paik & Comstock uit 1994 één van de recentste en omvangrijkste is, wezen eveneens op een stimulerend effect.

Daarenboven werd in 1994 door enkele vooraanstaande Amerikaanse onderzoekers van vier belangrijke Amerikaanse universiteiten de 'National Television Violence Study' opgericht. De NTVS ontkrachtte wel het 'hypodermic needle' model en merkte op dat televisiegeweld slechts één van de factoren is van agressief gedrag, toch kwam ze eveneens tot de conclusie dat televisiegeweld agressief en asociaal gedrag kan stimuleren, kinderen onverschillig kan maken voor geweld en volwassenen bang om slachtoffer te worden van gewelddaden, al naar gelang de persoonlijkheid, het soort geweldbeelden en de omgeving waarin het kind opgroeit (NTVS, 1996).

2.3 Reactie

Wat er ook weze van schadelijke effecten, de meeste landen hebben van bij de intrede van de film reeds maatregelen genomen. Ze beschikken hiervoor over enkele

mogelijkheden. Men kan schadelijke films verbieden, censureren, keuren of classificeren. In dit hoofdstuk bekijken we de verschillende manieren. Deze variëren van onvervalst betuttelende regimes tot puur informatieve methodes.

Vooraf in de landen waar men nog nooit van vrijheid van meningsuiting gehoord had/heeft (zoals China en de U.S.S.R.), werden/worden schadelijke films verboden of gecensureerd, met andere woorden: voor vertoning uit de handel nemen of respectievelijk gewraakte scènes uit de film schrappen, zodat het volk ze onmogelijk kon/kan zien.

In de meer democratische landen, schoten de filmkeuringsinstituten als paddestoelen uit de grond. Iedere film moet voor vertoning eerst voorgelegd worden aan de leden van de filmkeuring, die de film dan 'screenen', eventueel coupures aanbrenge(n) (of in sommige gevallen ook in zijn geheel verbieden), en er vervolgens een code aan toekennen. Die code bepaalt dan wie wat mag zien. Deze soort vinden we nog terug in bijvoorbeeld Groot-Brittannië. Het voornaamste orgaan voor de Britse audiovisuele sector is de 'British Board of Film Classification'. Dit instituut bepaalt in welke categorie een film, video of DVD belandt. Censuur en coupures zijn mogelijk. Op de tv gelden enkele zogenaamde 'watersheds' (uurdrempels) zodat films die '+15' of '+18' geclassificeerd werden niet voor negen uur 's avonds vertoond mogen worden. Dit wordt gehandhaafd door de BSC ('British Standards Commission') en de ITC ('Independent Television Commission'). De verschillende categorieën zijn:

Achtereenvolgens betekenen ze: 'voor kinderen ouder dan 12 / kinderen jonger dan 12 zijn toegelaten mits begeleiding van de ouders', 'vanaf 15', 'vanaf 18' en 'mag enkel aan volwassenen verschaft worden via seksshops met een vergunning'.

Ook België, meer bepaald Vlaanderen, maakt gebruik van dit model. Wat betreft theatervoorstellingen kent België nog altijd een filmkeuring. Met andere woorden: de wet Vandervelde van 1920 is nog altijd geldig (bemerkt wel het arrest van de Raad van State – cf. supra). Het is sinds 1990 wel de CICF (Commission

Intercommunautaire de Controle des Films) die de leeftijdsgrens van 16 ('KNT') al dan niet aanbrengt. Censuur is niet mogelijk, maar er kan volgens de wet wel in de films geknipt worden. Voor video en DVD geldt zelfregulering in die zin dat de distributeurs en importeurs classificaties van bepaalde landen mogen overnemen. Hier maakt men een onderscheid in 'vanaf 12' en 'vanaf 16'. Wat betreft televisie liggen de zaken wel wat anders: in Vlaanderen, Brussel en de Duitstalige Gemeenschap wordt gewerkt met een auditieve en/of visuele waarschuwing. Enkel in Vlaanderen wordt dit afgedwongen door de Vlaamse Kijk- en Luisterraad voor Radio en Televisie. In 2000 installeerde Wallonië echter de CSA (Conseil supérieur de l'audiovisuel), die instaat voor de regulering van de hele Waalse audiovisuele sector, dus ook films. Dit systeem is gebaseerd op dat van de Franse C.S.A. en maakt eveneens gebruik van de zogenaamde 'signalétique', een systeem met deze pictogrammen (PG=Parental Guidance ofte Meekijken Gewenst):

PG

12

16

18

En hiermee zijn we aangekomen bij de classificatie (over het verschil tussen filmkeuring en classificatie meer in hoofdstuk 2.4). Ook Frankrijk maakt van deze methode gebruik: voor theatervoorstellingen werkt men met de leeftijdsgrenzen 12, 16 en 18 en dit wordt bepaald en afgedwongen door de Film Classification Commission, de CNC en het Ministerie voor Cultuur. Censuur en coupures zijn mogelijk. Voor video en DVD geldt de classificatie van de theatervoorstelling. Films die meteen op video en DVD verschijnen vallen echter onder een andere regeling. Wat betreft televisie-uitzendingen zijn er terug enkele leeftijdsgrenzen, die aangeduid worden door volgende pictogrammen (signalétique) en gecontroleerd worden door de C.S.A.:

Hieronder worden de aangehaalde systemen kort besproken. Het is echter niet onze bedoeling ze volledig te analyseren. Hiervoor kan men terecht bij oa. Deckmyn (1999) & European Commission (2003), waaruit ook onze gegevens komen.

Het Belgische systeem kent meer nadelen dan voordelen. Zo is het het enige dat slechts met één leeftijdsgrens werkt, met name KNT (verboden onder de 16). En dit dan nog enkel voor de bioscoop. Alle andere EU en EAA lidstaten werken met meerdere leeftijdsgrenzen (European Commission, 2003). Voor video en DVD gelden wel andere maatregelen (cf. supra), maar deze zijn niet consistent toegepast, waardoor men door de bomen het bos niet meer ziet. Volgens bovenvernoemd rapport speelt dit niet in het nadeel van de gebruiker, want: *“where there is exposure to material rated by a different system [...] it is material from a consistent source and consumers learn to understand the specifics of the different system.”* (European Commission, 2003) Het is echter vooreerst onwaar dat de bron consistent is, aangezien verschillende classificatiesystemen toegepast mogen worden, en de distributeur/importeur dan nog zelf mag kiezen. Bovendien is het volgens ons wel heel optimistisch te geloven dat de gebruiker, inclusief verhuurder dus de details van ieder systeem vrijwillig zal leren en/of zal toepassen. Voor televisie tenslotte is er niet eens een systeem uitgedokterd. Er werd wel overeengekomen dat mogelijk schadelijke programma's voorafgegaan worden met een auditief en/of visueel signaal, maar ook dit verschilt van zender tot zender en van streek tot streek.

Het Franse systeem werkt daarentegen wel met meerdere leeftijdsgrenzen, maar ook hier zijn er verschillende systemen in gebruik voor de verschillende media, waardoor opnieuw verwarring veroorzaakt wordt. De signalétique geldt bijvoorbeeld alleen maar voor televisie. En een bijkomstig probleem is hier dan nog dat de uurdrempels van zender tot zender verschillen, waardoor men bij het zappen voor onaangename verrassingen kan komen te staan.

Dit is allemaal niet het geval in Groot-Brittannië, maar hét grote nadeel hier is dat voor de bioscoopfilm nog altijd een filmkeuring geldt. Er wordt wel gewerkt met meerdere leeftijdsgrenzen en pictogrammen enz., maar de tekortkomingen zijn hier veeleer gesitueerd in de 'screening'. Dit duurt soms twee maanden en kost vrij veel.

2.4 Soorten classificaties

Classificatie van films en ander audiovisueel materiaal houdt in: producten taxeren op basis van *objectieve* criteria en zo een code aan de film koppelen. Die code bepaalt dan voor wie de film geschikt is. Dit kan op verschillende manieren. In het internationaal debat en de wetenschappelijke literatuur (oa. Cantor, 2001) wordt telkens een onderscheid gemaakt tussen ‘evaluative en descriptive ratings’.

‘Evaluative ratings’ geven een aanbeveling wie wel en wie best niet aan een bepaalde film blootgesteld wordt. Dit soort classificaties zijn meestal gebaseerd op leeftijd (zogenaamde ‘age-based ratings’) en zijn in essentie adviezen (Meekijken Gewenst), waarschuwingen (schadelijk voor kinderen tot ... jaar) of verbodstekens (verboden voor kinderen onder de ...).

‘Descriptive ratings’ geven daarentegen informatie over de inhoud van de productie, en worden daarom ook ‘content-based ratings’ genoemd. Veelal geven ze de aanwezigheid van controversiële onderdelen zoals geweld en seks aan. De kijker, of desgewenst ouder, dient dan zelf zijn mening vormen.

De eerste soort is gemakkelijker in gebruik voor ouders, maar laat eveneens minder ruimte voor de beslissing. Ouders die bijvoorbeeld minder problemen hebben met een eerder erotisch getinte film, maar wel fel gekant zijn tegen gratuit geweld en het effect dat dit kan ressorteren op kinderen, zijn beter af met de laatste soort. Een ander voordeel van ‘evaluative ratings’ is dat ze gemakkelijker afdwingbaar zijn. Verschillende classificatiesystemen gebruiken dan ook hoofdzakelijk deze laatste soort, gezien ze enkel zo hun gezag kunnen laten gelden.

De ‘classificatie’ ontstond pas laat, toen het volk iets mondiger werd en minder inspraak duldde. Er was eensgezindheid over het feit dat iets moest gebeuren om de kinderen te beschermen tegen slechte invloed, en dat de overheid een – weliswaar kleine – rol mocht of zelfs moest spelen in de classificatie van films enz., maar de rest moest men overlaten aan de opvoeding van de ouders. Geleidelijk aan is gebleken dat classificatie hier het beste alternatief was. Zo ook in Nederland.

2.5 Situatie in Nederland

2.6.1 Ontstaan van de Filmkeuring

De Filmkeuring in Nederland werd mogelijk gemaakt door de ‘Wet tot bestrijding van de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop’ (kortweg: Bioscoopwet) van 1926 en stond vrijwel meteen na zijn oprichting in 1928 ter discussie. Het merendeel van het volk zag dit instituut namelijk als een “*verwerpelijke vorm van zedelijke overheidsbemoeyenis*” (Van der Voort, 1992). De normen en waarden van de maatschappij veranderden immers voortdurend, terwijl de Filmkeuring veeleer door inertie gekenmerkt werd.

De ‘Filmkeuring voor volwassenen’ werd dan ook uiteindelijk in 1977 door de ‘Wet op de Filmvertoningen’ afgeschaft. De filmkeuring voor de jeugd moest echter, en daar was men het wél over eens, blijven bestaan. Men maakte een onderscheid tussen drie categorieën: ‘alle leeftijden’, ‘twaalf jaar’ en ‘zestien jaar en ouder’. Het was strafbaar een film te vertonen aan jongeren waarvoor de film niet was toegelaten en niet-gekeurde films kregen automatisch het predikaat zestien jaar en ouder.

2.6.2 Kritiek op de Filmkeuring

Maar zelfs na de aanpassing bleef de kritiek voortduren. Het predikaat zestien jaar en ouder bleek immers een omgekeerd effect te bereiken en veel producenten lieten hun films niet meer keuren, waarmee ze meteen de kost van de filmkeuring zelf kwijtspeelden. Hierdoor werden natuurlijk ook heel wat jongeren onnodig de toegang ontzegd. En ook de Filmkeuring interpreteerde het in de wet omschreven begrip ‘schadelijkheid’ vrij ruim, waardoor nog meer films in de hoogste categorie terechtkwamen. Hierop ontstond heel wat controverse en het gevolg was dan ook dat de Filmkeuring geen motivatie meer schreef bij zijn beslissingen. Dit was echter in strijd met art. 2 van de Wet op de filmvertoningen, maar werd destijds nooit bestraft. Het heeft niettemin nog lang geduurd tot duidelijk werd dat er iets moest veranderen.

2.6.3 Rapport 'Film en overheidsbeleid'

In 1991 verscheen het rapport 'Film en overheidsbeleid: van censuur naar zelfregulering' aan de hand van Van der Burg & Van den Heuvel. De voornaamste kritieken evenals opmerkingen aan het adres van de Nederlandse Filmkeuring werden hierin gebundeld. Deze werden ondergebracht in vier grote knelpunten:

- er bestaat onduidelijkheid over de toetsingscriteria
- de leden verschillen onderling sterk van mening over de leeftijdsclassificatie
- een groot deel van de bioscoopfilms worden niet gekeurd
- het ontbreekt de Filmkeuring aan gezag in de samenleving

De Wet op de filmvertoningen bepaalde dat de Filmkeuring 'tot taak heeft te beoordelen of de vertoning van een haar ter goedkeuring voorgelegde film al dan niet schadelijk is te achten voor personen beneden de leeftijd van twaalf, onderscheidenlijk zestien jaar'. Waaraan dit echter getoetst moest worden, werd niet gespecificeerd: *"De wetgever laat de toepassing van dit criterium aan de leden van de Filmkeuring over. De memorie van toelichting noemt slechts als richtlijn, dat de aandacht van de Filmkeuring vooral moet uitgaan naar het 'agressief sadistische en perverse' en minder naar het erotische in de film. Interpretaties van levensbeschouwelijke of moraal-theologische aard worden derhalve niet of minder op prijs gesteld. [...] Reeds in het eerste jaarverslag werd over dit voor het functioneren van de Filmkeuring 'meest essentiële punt' echter opgemerkt, dat 'schadelijkheid' niet objectief meetbaar is. Ook in de Beleidslijnen die de Filmkeuring vaststelde, werd afstand genomen van de gedachte aan 'objectieve beoordelingsmaatstaven'. Geconcludeerd werd dat de Filmkeuring niet kan 'pretenderen bij het nemen van keuringsbeslissingen volgens exact omschreven maatstaven te werk te gaan'. Bindende algemeen geldende criteria werden zelfs niet gewenst gevonden en dus was enige willekeur niet te vermijden."* (van der Burg & van den Heuvel, 1991, p. 81) Vanaf 1988 werd echter wel gewerkt met vaste criteria (geweld, angst, drugs en pornografie), maar volgens van der Burg en van den Heuvel moest met dit nieuwe beleid nog de nodige ervaring worden opgedaan. Al bij al is dit volgens van der Voort (1992) en ons een vrij gemakkelijke manier om zo een argument van tafel te vegen.

De enige sporen van al dan niet gehanteerde maatstaven (al dan niet objectief), zijn terug te vinden in de toelichtingen bij de keuringsuitspraken. Die motivatie werd echter meestal zo summier en vaag omschreven dat ze de lezer bijna geen extra informatie verschaffen. Toen de leden van de Kamer na het zoveelste incident vragen begonnen te stellen rond de 'facultatieve' opmerkingen, verzaakte de Filmkeuring zoals gezegd nog meer aan het schrijven van een (degelijke) motivering.

Nog een punt van kritiek had te maken met het voorleggen van films aan de Filmkeuring. Gebeurde dit niet dan kreeg de film vanzelf het predikaat '16 en ouder'. Uit de cijfers blijkt dat, alhoewel er een stijging is waar te nemen, het percentage films dat aan de Filmkeuring wordt voorgelegd, in 1988 nog maar de helft bedraagt. Van der Voort geeft in zijn artikel (van der Voort, 1992) aan dat dit cijfer in 1991 'reeds' de 70% bereikt, maar dit betekent niettemin dat nog steeds meer dan een kwart van de producties niet gekeurd werden.

De laatste opmerking van van der Burg & van den Heuvel betreft het ontbreken van gezag van de Filmkeuring in de samenleving. Dit was een onbewust gevolg van het feit dat destijds in het Wetboek van Strafrecht was vastgelegd dat 'medeplichtigheid aan een overtreding niet strafbaar is'. Hierdoor konden ouders niet aansprakelijk gesteld worden als die hun kinderen meenamen naar een voor hen ongeschikte film. Alleen de bioscoopuitbater kon vervolgd worden, maar wegens een lage prioriteit op de controle hiervan, hield niemand nog echt rekening met de keuringsuitspraken. En ook de uurdrempels van 20u (ongeschikt voor jongeren beneden 12) en 21u (voor jongeren beneden 16) op televisie werden niet nageleefd. Toen de Filmkeuring dit in de gaten kreeg, stuurde ze aan op een verstrenging van de wet, gesterkt door de opkomst van de video. Het Parlement zag een wetswijziging echter niet zitten en keerde zich min of meer tegen de Filmkeuring, aangezien die zo teveel macht zou krijgen. Er werd daarom ervoor gekozen de videobranche te onderwerpen aan een stelsel van zelfregulering voor een periode van minimum twee jaar. Een klein eerste experiment zou later blijken...

Dit rapport was echter niet het enige signaal dat de overheid kreeg.

2.6.4 Europese regelgeving

In 1989 immers keurde de Europese Raad de overeenkomst 'Transfrontier Television' goed. Hierin staat onder andere dat de programma's 'de menselijke waardigheid en de fundamentele rechten van anderen moeten respecteren (art. 7). Vervolgens mogen ze volgens artikel 7.1 niet a/ 'onzedelijk zijn of porno bevatten' en b/ 'aanzetten tot geweld of rassenhaat.' Artikel 7.2 bepaalt dat programma's die mogelijk de fysieke, mentale of zedelijke ontwikkeling van kinderen en adolescenten in het gedrang kunnen brengen, slechts geprogrammeerd mogen worden wanneer minderjarigen ze wegens uur van uitzending/ontvangst niet kunnen zien.

Slechts enkele maanden later vaardigt de Europese Gemeenschap de richtlijn 'Televisie zonder Grenzen' (89/552/EEG) uit. Art. 22 hiervan bepaalt dat: 'het de taak is van de lidstaten (de overheid dus) zich ervan te vergewissen dat zenders geen programma's uitzenden die in staat zijn de fysieke, mentale of zedelijke ontwikkeling van minderjarigen in het gedrang te brengen tenzij ze laat op de avond of gecodeerd uitgezonden worden, zodat minderjarigen ze normalerwijs niet kunnen zien'.

Omdat de Europese Gemeenschap inzag dat het aansporen tot het invoeren van een verbod op uiterst gewelddadig en pornografisch materiaal, de encryptie (coderen) en de uurdrempels voor mogelijk schadelijke programma's niet genoeg waren om minderjarigen te beschermen, besloot ze in 1997, de richtlijn te amenderen (97/36/EG), zodat vanaf dan programma's uitgezonden op *open* (d.w.z. niet gecodeerde) zenders met mogelijk schadelijke inhoud voorafgegaan dienden te worden door een auditieve waarschuwing of gedurende de ganse uitzending begeleid door een visueel symbool. Tevens werd er een uiterste uitvoeringsdatum (30 december 1998) voor implementatie in de nationale wetgeving aan toegevoegd.

In 1998 volgt dan een aanbeveling van de Raad van de Europese Unie (98/560/EG) om, via zelfregulering, tot een Europees vergelijkbaar en doeltreffend classificatiesysteem ter bescherming van minderjarigen te komen. De toevoeging van de term 'vergelijkbaar' gebeurde omdat men door de globalisering steeds meer met buitenlandse producties te maken kreeg.

2.6.5 Overgang naar een nieuw classificatiesysteem

Indien er dus geen aanpassing kwam, zou Nederland door Europa in gebreke gesteld worden, aangezien de Filmkeuring enkel bioscoopfilms keurde, en televisiezenders buiten schot bleven. Dit leidde in 1997 tot de Nederlandse overheidsnota 'Niet voor alle leeftijden'. Hierin werd opgeroepen tot een 'onafhankelijke, privaatrechterlijke instelling als landelijk steunpunt' voor de zelfregulering binnen de audiovisuele branche. De overheid amendeerde op 8 juni 2000 de Mediawet: artikel 52d §2 bepaalde dat een televisieprogramma van een instelling die zendtijd heeft verkregen slechts programmaonderdelen, 'die schade kunnen toebrengen aan de lichamelijke, geestelijke of zedelijke ontwikkeling van personen jonger dan zestien jaar', mag bevatten, indien die instelling bij een door de Minister van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap erkende organisatie is aangesloten en ter zake aan de regels en het toezicht daarop van die programmaonderdelen gebonden is. De controle op programma's die 'ernstige schade' kunnen toebrengen bleef bij het Commissariaat voor de Media. Artikel 53 regelt de bepalingen waaraan zo een organisatie als bedoeld in artikel 52, tweede lid, moet voldoen om erkend te worden. Dit zijn onder andere inhoudsbepalingen: zo kan de organisatie eigen criteria hanteren bij de classificatie, maar enkele móeten wel aanwezig zijn: met name 'angst, geweld, drugsmisbruik, porno en andere schadelijke elementen', die wetenschappelijk bewezen zijn. De organisatie mag de uitzendtijdstippen voor schadelijke programma's en de wijze waarop deze begeleid worden door een waarschuwing of symbool zelf bepalen. Maar er zijn ook vormbepalingen: zo moet de organisatie onafhankelijk zijn en moet er voorzien zijn in genoeg betrokkenheid van belanghebbenden, waaronder in ieder geval vertegenwoordigers uit de consumentensfeer, instellingen die zendtijd hebben verkregen, deskundigen op het gebied van de audiovisuele media en producenten van audiovisuele media.

Na overleg tussen enkele voornamelijk vertegenwoordigers van de audiovisuele sector, ontstond eind 1999 dan ook het NICAM. Het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media kwam tot stand in nauwe samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (OC&W), het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en het Ministerie van Justitie.

2.6.6 Vooronderzoek

Het NICAM stond in voor de introductie en controle van een nieuw classificatiesysteem. Behalve de verplichte vormbepalingen (art. 52d §2 van de Mediawet) en de wetenschap dat anno 2000 een te betuttelend systeem niet meer aanvaard zou worden gezien de incidenten met de Filmkeuring in het verleden, was echter niets voor handen. Daarom heeft het NICAM de NOS een Kijk- en Luisteronderzoek bevolen teneinde na te gaan wat de wensen waren van de ouders, die uiteindelijk de belangrijkste doelgroep uitmaakten. In november 1999 werd daarom aan 407 ouders en verzorgers van kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 15 jaar gevraagd wat voor informatie ze over televisieprogramma's, films en computerspellen wensten (NOS, 1999).

Ongeveer driekwart van de respondenten is voor de invoering van een code die hen informeert over de inhoud van een audiovisuele productie. Als men moet kiezen tussen een 'content-based' en een 'age-based' systeem, kiest men steevast voor de inhoudsclassificatie. Slechts 11% kiest voor het systeem met leeftijdsgrenzen. Wel dient volgens ons opgemerkt dat het hem hier om een gedwongen keuze gaat. Ouders die kiezen voor de inhoudsclassificatie kunnen ook gebaat zijn met leeftijdsgrenzen én vice versa. Afgezien van welk systeem het uiteindelijk zou halen, zag 'slechts' de helft het nut in een nieuwe leeftijdsgrens van zeven jaar. Er werd ook gevraagd welke informatie zij belangrijk vinden bij het bepalen van hun keuze. Informatie over geweld vindt ongeveer 9 op de tien respondenten belangrijk, maar ook 'racisme', 'seksisme' en 'grof gedrag' scoren hoog. Het merendeel van de ouders (81%) vindt het ook belangrijk om weten of er seks in een productie voorkomt. Naar de vraag welke media men het liefst geclassificeerd ziet, antwoordt 86% televisieprogramma's, daarna komen videofilms, vervolgens computer- of videospellen en dan pas films in de bioscoop. Tenslotte werd gevraagd wie er gebruik zou maken van zo'n systeem. 70% antwoordde positief, 14% antwoordde 'misschien'. Op de vraag of men een klachtenadres kon gebruiken antwoordde slechts 36% positief. De Nederlandse overheid eiste echter zo'n klachtenadres teneinde de zelfregulering binnen de perken te houden.

2.6 *Invoering Kijkwijzer*

Met deze gegevens kon het NICAM aan de slag. Ongeveer een jaar later volgde de introductie. Dit is wat het NICAM zelf erover te zeggen had: *“Op 22 februari 2001 gaat Kijkwijzer van start, het nieuwe classificatiesysteem voor audiovisuele producties. [...] Kijkwijzer informeert ouders of een film, videoproductie, televisieprogramma of computerspel schadelijk kan zijn voor kleine kinderen, of voor kinderen jonger dan twaalf of zestien jaar. Pictogrammen laten in één oogopslag zien wat het problematische van een productie kan zijn voor een bepaalde leeftijdsgroep: geweld, angstaanjagendheid, seks, grof taalgebruik, drugs of discriminatie. De leeftijdsaanduidingen en pictogrammen van Kijkwijzer worden onder meer toegepast in filmladders, advertenties, op verpakkingen van video’s en dvd’s, reclamemateriaal, in de programmaschema’s van de omroepbladen en bij de aanvang van films of programma’s op tv, video en in de bioscoop.”* (NICAM, 2001a, p.1)

Het NICAM/de Kijkwijzer bestaat nu dus al enkele jaren. Toch heeft nog niemand zich aan een grondige analyse en evaluatie van het systeem gewaagd. Daarom deze casestudy. Wat ik wil onderzoeken, wordt geformuleerd in de onderzoeksvragen. Met betrekking tot de evaluatie (2^e set vragen) werden deze reeds geoperationaliseerd door Intomart, het onderzoeksbureau dat van de Nederlandse overheid de opdracht kreeg het NICAM te evalueren (Intomart, 2004, p 52).

- Wie is er bij de Kijkwijzer betrokken?
- Hoe werkt de Kijkwijzer?

- Doen alle audiovisuele branches mee en op welke wijze doen ze mee?
- Is het systeem bij het publiek bekend en gebruiken ze het?
- Is de vragenlijst te hanteren en voldoende betrouwbaar?
- Functioneert de klachtenregeling?

- Wat heeft de Kijkwijzer effectief teweeggebracht in Nederland?

- Komt de Kijkwijzer hiermee tegemoet aan de bescherming van minderjarigen?

3. Analyse en evaluatie van 'de Kijkwijzer'

3.1 Analyse

3.1.1 Organisatie

Voor we ingaan op de Kijkwijzer zelf is het beter voor alle duidelijkheid toch eerst even de structuur van het NICAM uit de doeken doen. De Stichting NICAM kent immers verschillende afdelingen die elk op hun manier bijdragen tot de werking van de Kijkwijzer. Het kent namelijk een bestuur, een bureau, drie adviserende commissies (de Wetenschappelijke commissie, de Adviescommissie en de Codeurcommissie) en dan nog eens twee commissies belast met het afhandelen van klachten: een Klachtencommissie, en hierop aanvullend een Commissie van Beroep.

Het bestuur is de overkoepelende organisatie die bestaat uit enkele vertegenwoordigers van de 'founding fathers' van het NICAM en die instaat voor het uitstippelen van de strategie van deze organisatie. Het NICAM werd meer bepaald opgericht door volgende audiovisuele brancheorganisaties: de VESTRA (Vereniging voor Satelliet Televisie en Radio Programma Aanbieders) die alle commerciële omroepen in Nederland vertegenwoordigt, de NOS (Nederlandse Omroep Stichting) die alle landelijke omroepen vertegenwoordigt, de NFC (Nederlandse Federatie voor de Cinematografie), de NVDO (Nederlandse Videodetailisten Organisatie), de NVPI (Nederlandse Vereniging van Producenten en Importeurs van beeld- en geluidsdragers) en de NVGD (Nederlandse Vereniging van Grammofoonplaten Detailhandelaren). Van elke branche zetelt tenminste één lid in het bestuur.

Het bureau staat in voor de controle en naleving van de Kijkwijzer. Het voert de beslissingen van het bestuur uit. Tevens staat het in voor het verwerken en het eventueel doorsturen van de klachten. Klachten komen immers in eerste instantie

terecht op het NICAM bureau. Is een klacht op het eerste zicht ontvankelijk, dan wordt hij doorgestuurd naar de Klachtencommissie.

De wetenschappelijke commissie was/is vooral van belang voor de ontwikkeling en het 'up to date' houden van het codeerformulier dat ten grondslag ligt van de Kijkwijzer. Zij adviseert ook het NICAM over de inhoud en vorm van de Kijkwijzer.

Opdat de classificatie wetenschappelijk zou gebeuren, bestaan immers enkele criteria waaraan de vragenlijst moet voldoen. Subjectiviteit speelt namelijk op vele vlakken. Bij de ontwikkeling van het instrument bijvoorbeeld moest ook de wetenschappelijke commissie de resultaten van het onderzoek ter zake selecteren en interpreteren. Daarbij spelen enkele factoren een belangrijke rol.

Daarom is *transparantie* van het instrument vereist. Maar ook de *validiteit* speelt hier een belangrijke rol. Als een productie schadelijk bevonden wordt voor bijvoorbeeld jongeren tot 16 jaar, dan moet het resultaat van het coderen ook leiden tot een leeftijdsclassificatie van '16'. Aangezien codeurs enkel vragen beantwoorden over de inhoud van de film, en niet zelf de leeftijdsgrens bepalen, moet de sleutel, die de classificatie bepaalt, perfect afgestemd zijn op die vragen.

Die vragen werden overigens gevalideerd op basis van wetenschappelijk onderzoek naar fictie op televisie. Kijkwijzer toepassen op andere genres en media kan daarom voor onaangename verrassingen zorgen. Nieuwe inzichten en een slechte receptie door de gebruikers van Kijkwijzer zouden eveneens tot een aanpassing moeten leiden. Daarom is ook *openheid voor kritiek* geboden.

Hiervoor wordt ze eveneens bijgestaan door de Adviescommissie, bestaande uit deskundigen op het gebied van media, jeugd, onderwijs en welzijn, uit vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en van ondernemingen die participeren in het NICAM, en uit leden van de verschillende commissies van het NICAM. Ze adviseert het NICAM over de uitvoering van de Kijkwijzer en het voorgenomen beleid.

De vragen moeten ook éénduidig opgesteld zijn teneinde de *betrouwbaarheid* (dit is de mate waarin meerdere codeurs met hetzelfde instrument tot hetzelfde resultaat komen) ervan te verhogen.

De codeurcommissie werd daarom belast met het trainen van de codeurs. Een betrouwbaar systeem ontstaat wanneer verschillende codeurs met hetzelfde instrument tot een zelfde classificatie komen. Elk (aangesloten) bedrijf dient dan ook een getrainde codeur in dienst te hebben.

Dan zijn er ook nog de klachtencommissie en de Commissie van Beroep. Aangezien de Kijkwijzer gebaseerd is op zelfregulering zijn deze van cruciaal belang voor de behoorlijke werking en geloofwaardigheid van het systeem. De commissies oordelen in alle onafhankelijkheid (de leden hebben geen enkele binding met de audiovisuele branche) of een klacht al of niet gegrond is.

Omdat de klachtenprocedure een essentieel onderdeel vormt van de werking van de Kijkwijzer wordt deze verderop uitgelegd.

3.1.2 *Financiering*

De Kijkwijzer is een systeem van zelfregulering. Daardoor moeten bedrijven hun eigen producten classificeren. De kosten die hiermee gepaard gaan, zijn dan ook voor rekening van het bedrijf.

Toch heeft het NICAM ook zelf uitgaven. Dit zijn onder andere de kosten voor het personeel, de huisvesting en de algemene lasten van het bureau zelf, de kosten voor de verschillende commissies en de kosten voor de activiteiten (promotiecampagnes).

Dit komt neer op ongeveer 700.000 € voor de organisatie zelf. De kost voor de bedrijven ligt iets hoger, namelijk 900.000 € (European Commission, 2003). De Nederlandse overheid neemt 75% van de kosten over. De overige 25% van de kosten van het NICAM dient betaald door de AV-branches. Het NICAM heeft echter ook zelf inkomsten door inning van boetes.

Er is voorzien dat tegen 2006 alles door de brancheorganisaties zelf betaald wordt.

3.1.3 *Werking*

Het Kijkwijzer-classificatiesysteem is er één gebaseerd op zelfregulering (cf. supra). Met deze methode is de audiovisuele branche zelf, en dus niet de overheid, verantwoordelijk voor maatregelen ter bescherming van jongeren. Met andere woorden: de sector staat zelf in voor de classificatie van beeldmateriaal. Zij krijgen echter niet volledig 'carte blanche'. Dit was volgens de Nederlandse overheid immers niet voldoende. Daarom werd, door een wetswijziging, overeengekomen dat 'beeldmateriaal dat *mogelijk* schade aan jongeren kan toebrengen' voortaan via zelfregulering geclassificeerd zou worden. Beeldmateriaal dat '*ernstige* schade aan jongeren kan berokkenen' valt echter onder de bevoegdheid van het Commissariaat voor de Media. Er is overigens precies daarvoor in het voorjaar van 2001 ook in de Mediawet een nieuw artikel opgenomen. Artikel 52d bepaalt immers dat programma's 'die *ernstige* schade kunnen toebrengen aan personen jonger dan zestien jaar', niet op televisie uitgezonden mogen worden. Het verbod op distributie van dit type beeldmateriaal is geregeld in artikel 240 van het Wetboek van Strafrecht.

Het NICAM geeft, via de Kijkwijzer, informatie over de *mogelijke* schadelijkheid van mediaproducten. In het theoretisch kader hebben we aangetoond dat in de meeste wetenschappelijke literatuur men het erover eens is dat er wel degelijk een schadelijk effect uitgaat van televisiegeweld.

Schadelijkheid, en in het bijzonder mogelijke schadelijkheid, blijft echter ook hier een problematische term. Wat men schadelijk vindt, blijft uiteindelijk een subjectieve kwestie. Het hangt immers af van hoe zwaar de samenleving, en bijgevolg ook het individu, tilt aan bijvoorbeeld verschillende uitingen van geweld, als gevolg van televisiegeweld. Oordelen zijn dus subjectief, maar ook afhankelijk van aan tijd en ruimte gebonden normen en waarden. Daarom is het van belang dat de Kijkwijzer transparant en flexibel blijft. Transparant omwille van de subjectiviteit en flexibel zodat het systeem met zijn tijd mee kan. Deze twee zaken ontbraken volgens sommigen (oa. Van der Burg & Van den Heuvel, 1991) dan ook aan de oude

Filmkeuring. Maar hoe komt de Kijkwijzer hier praktisch aan tegemoet, met andere woorden: hoe werkt de Kijkwijzer?

Wanneer een bedrijf van plan is een nog niet geclassificeerde productie te vertonen of te verspreiden, dan dient die eerst geclassificeerd te worden. In ieder bij het NICAM aangesloten bedrijf, is daarvoor een getrainde codeur aangesteld. Die beantwoordt het codeerformulier op internet. Eens de volledige vragenlijst doorlopen, kan de codeur met een paswoord het formulier doorsturen. Die wordt dan aan de hand van een (classificatie)sleutel verwerkt, tot de vereiste pictogrammen verkregen worden. Die moeten dan nog enkel op de productie aangebracht worden. De classificatie wordt in een databank opgenomen.

De codeur staat dus in voor de classificatie. Deze codeur kan echter, om allerlei redenen, zoals uit commerciële motieven, dwaling,..., afwijken van de normale gang van zaken. Daarvoor is er een onafhankelijke Klachtencommissie ingeschakeld.

Zo staat het ook in de verantwoording en handleiding van de Kijkwijzer: *“Alle organisaties die zich bij het NICAM hebben aangesloten, zijn verplicht om hun audiovisuele producties te classificeren volgens Kijkwijzer. Zij dienen hierbij de regels in acht te nemen zoals die staan omschreven in het Algemeen Reglement of een van de deelreglementen. Iedereen die van mening is dat een betrokken organisatie of onderneming de regels overtreedt, kan een klacht indienen bij de Klachtencommissie van het NICAM.”* (Valkenburg, Beentjes, Nikken & Tan, 2001, p.E.1.)

Het volledige Algemeen Reglement en de deelreglementen kan je in de bijlagen terugvinden, maar hier kunnen we volstaan met dé twee regels die voor de doorsnee gebruiker gevolgen met zich meebrengen, aangezien enkel die regels voor ons van belang zijn: *“De bioscoopexploitant zal erop toezien dat de film niet wordt vertoond aan personen voor wie deze op grond van de leeftijdsaanduiding niet is bestemd.”* (NICAM, 2001b, p. D. 5) Schadelijke films tonen aan minderjarigen is overigens ook in overtreding met artikel 240a van het Wetboek van Strafrecht. Vervolgens: *“Programma’s, die op basis van de leeftijds- en inhoudsaanduidingen niet bestemd zijn voor vertoning aan personen beneden de leeftijd van twaalf of zestien jaar*

worden niet uitgezonden voor 20.00 uur, respectievelijk 22.00 uur." (NICAM, 2001b, p. D. 7). Een overtreding hierop kan aangeklaagd worden bij de Klachtencommissie.

3.1.4 Klachtenregeling

Wie een klacht wenst in te dienen bij de Klachtencommissie, heeft daartoe zes weken de tijd, en dient dit schriftelijk neer te leggen. Er staat hiervoor een standaard klachtenformulier ter beschikking, dat zowel op de website als bij het NICAM zelf op te vragen is. Het NICAM bekijkt dan of de klacht ontvankelijk is, en laat de klager binnen de twee weken weten of de klacht voor behandeling door de onafhankelijke Klachtencommissie in aanmerking komt. Na eventuele behandeling doet de Klachtencommissie binnen de acht weken uitspraak. De Klager wordt uiteraard ook hiervan op de hoogte gebracht. Blijkt een klacht gegrond te zijn, dan kan het NICAM ofwel een waarschuwing ofwel een sanctie uitvaardigen. Die sanctie kan oplopen tot een maximum van € 11.363 voor de film- en videobranche, en tot het dubbele daarvan voor de omroepen (€ 22.727). De maximumboete werd recent opgetrokken tot 135.000 €. De uitspraken van de Klachtencommissie worden bekend gemaakt via de media. Indien één van de betrokkenen het daarmee niet eens is, kan hij/zij zich, via het NICAM, wenden tot de Commissie van Beroep. Dit beroep moet schriftelijk, en binnen de vier weken na de uitspraak van de Klachtencommissie ingediend worden. De Commissie toetst vervolgens de redelijkheid van de uitspraak, en stuurt de zaak desgewenst terug naar de Klachtencommissie ter heroverwegingneming. Er is eveneens voorzien in een klachtenregeling in kort bestek. Dit omwille van spoedeisende gevallen zoals bijvoorbeeld series en bioscoopfilms. Series blijven immers lopen tijdens een klachtenprocedure en films draaien maar enkele weken in de bioscoop. Een gewone klachtenprocedure zou in beide gevallen zijn effect missen, omdat de straf telkens te laat zou komen. Dit geding wijkt in zijn vorm echter niet af van de gewone klachtenprocedure. Alleen wordt ze dus vlugger afgewerkt (Valkenburg et al., 2001).

Een klacht is echter slechts ontvankelijk wanneer die 'een overtreding van het algemeen reglement of één van de deelreglementen' uitmaakt. Daarom geeft het NICAM nog één richtlijn mee: *"Het NICAM en de Klachtencommissie dragen geen enkele bevoegdheid als het gaat om de inhoud van audiovisuele producties. Voor*

eventuele klachten daarover richt men zich rechtstreeks tot de aanbieder.”
(Valkenburg et al., 2001, p.E.2)

3.1.5 Coderingsformulier

Het mag duidelijk zijn dat de vragenlijst dé basis vormt van de Kijkwijzer. Hiermee staat of valt het systeem. Om wat meer ondersteuning te bieden werd daarom de klachtenprocedure in het leven geroepen. Een al dan niet bewuste fout, omwille van dwaling of commerciële motieven, kan immers tot een verkeerde classificatie leiden.

Éen van de grote vóórdelen van deze vragenlijst is evenwel dat de Kijkwijzer objectieve maatstaven hanteert. In tegenstelling tot de Filmkeuring worden de leeftijdsgrenzen bijgevolg niet meer arbitrair toegekend. Het NICAM gebruikt drie leeftijdsgrenzen. Dat is één meer dan de oude Filmkeuring. ‘Vanaf 6’ (in de beginjaren beter bekend als ‘MG6’ d.i. ‘Meekijken Gewenst tot 6 jaar’) werd immers nog niet gebruikt. Maar door nieuwe inzichten (én consumentenonderzoek) is gebleken dat zo’n grens gewenst is. Men heeft immers ondervonden dat kinderen tot 7 jaar beelden heel anders beleven. Voor heel jonge kinderen zijn de beelden die ze op de televisie zien namelijk heel erg echt. Volgens Davies (1997) maken peuters nog nauwelijks onderscheid tussen de realiteit en wat ze op televisie zien, of tussen fantasie en werkelijkheid. Tevens ondergaan kinderen vanaf 8 à 9 ook een belangrijke gedaantewisseling. Dan begint de vorming van hun persoonlijkheid. In die periode spiegelen ze zich, of trekken zich op aan belangrijke figuren uit hun omgeving, inclusief media (Nikken, 2002). Ook de leeftijdsgrens van 12 jaar is heel belangrijk. Wanneer kinderen die leeftijd bereiken, kunnen ze volgens McGee (1979) en Selman (1980) meestal ook goed abstract denken en kunnen ze sommige vormen van humor (ironie, satire, parodie) ook beter snappen (Nikken, 2002). En dan komt de puberteit: adolescenten gebruiken programma’s, bedoeld voor volwassenen, om sociale lessen te leren en om te zien hoe acteurs problemen, waar ook zij mee worstelen, oplossen. Pubers zijn heel gemakkelijk te beïnvloeden, omdat hun identiteit in die periode sterk verandert. Daarom is het van belang dat zij dan geen slechte invloeden ervaren. Vanaf de leeftijd van 16 wordt men geacht zelfstandig te kunnen beslissen over wat men al dan niet bekijkt (Valkenburg et al., 2002).

Momenteel wordt overigens geëxperimenteerd met een nieuwe leeftijdscategorie, met name 9 jaar (voor bijvoorbeeld de laatste Harry Potter film), maar dit terzijde.

In dit hoofdstuk verklaren we hoe een productie een bepaalde leeftijdsclassificatie meekrijgt. De classificatiesleutel speelt, zoals zijn naam het al doet vermoeden, hierin een sleutelrol. Deze sleutel zorgt er voor dat aan bepaalde antwoorden op het coderingsformulier een specifieke leeftijdsclassificatie toegekend wordt. Welke dit is, hangt af van de inhoud en vorm van de productie. Het is uiteindelijk de inhoud die de leeftijdsgrens bepaalt, daarom wordt telkens van de inhoudsclassificatie vertrokken.

We kunnen nog maar eens vermelden dat al veel bekend is rond televisiegeweld en angstreactions, maar dat de andere categorieën te wensen over laten. Daarom is vooral de schadelijkheid van de inhoudsclassificaties 'geweld' en 'angst' wetenschappelijk bewezen. Een nog belangrijkere opmerking is dat de pictogrammen enkel iets zeggen over de (mogelijke) schadelijkheid, en dus niet de geschiktheid. Een mogelijk ongeschikte film is immers nog niet noodzakelijk schadelijk.

: *“Bij mediaproducties waarin agressie voorkomt, hangt het verschil tussen [MG] 6, 12 of 16 niet af van hoe vaak het geweld voorkomt, maar van de ernst en de grofheid van het geweld.”* (Nikken, 2002, p. 108)

Daarom wordt aan de inhoudsclassificatie deze leeftijdsclassificaties verbonden:

- 6**: gewelddadige tekenfilms
- 12**: realistische producties met meer serieus geweld
- 16**: grof geweld met ernstige verwondingen

Onder gewelddadige tekenfilms rekent men geen programma's als Tom&Jerry, omdat zelfs heel jonge kinderen weten dat dit niet echt is. Uit onderzoek bleek immers dat zelfs kleuters om dit soort slapstick humor lachen en er zich niet of nauwelijks door laten beïnvloeden. Series als Dragonball Z of Superman krijgen wel de classificatie '6' met het vuistje, jonge kinderen kunnen dit tekenfilmgeweld immers nog niet genoeg onderscheiden van de werkelijkheid (Nikken, 2002).

“Geweld dat in realistische programma’s voorkomt, krijgt in de regel een hogere leeftijd dan geweld dat gespeeld is. De meeste reality-tv-series of documentaires waarin verwondingen als direct gevolg van geweld te zien zijn, of waarin het geweld heel indringend wordt getoond, krijgen daarom al gauw de classificatie ‘12’.” (Nikken, 2002, p. 111) Zelfs als kinderen onder de twaalf al redelijk goed een onderscheid kunnen maken tussen echt gebeurde en verzonden geweldacties kan het ernstige geweld toch sterk op de emoties inwerken. Door de muziek en techniek kunnen sommige scènes immers erg intens overkomen. Onderzoek toont aan dat kinderen hierdoor afstompen voor geweld (Nikken, 2002).

“Als de beelden van geweld indringend zijn en ook nog tot ernstige verwondingen leiden, gaat de maatstaf nog verder omhoog. Wetenschappers hebben aangetoond dat zulk realistisch geweld ook voor pubers schadelijk kan zijn. Beelden van zulk hard en realistisch geweld kunnen veel invloed hebben op de houding van kinderen. Als zij dat soort geweld vaak zien, gaan ze het op den duur steeds gewoner vinden. Heel indringend en brutaal geweld met verwondingen in programma’s over de realiteit zijn daarom alleen te zien voor personen van zestien jaar of ouder.” (Nikken, 2002, p. 111)

Vervolgens de tweede factor waarop de leeftijdsgrens gebaseerd wordt: ‘angst’.

: *“De media-inhouden die angst bij kinderen kunnen oproepen zijn sterk leeftijdsgebonden. Jongere kinderen zijn met name bang van fantasie-inhouden, zoals monsters en heksen, terwijl oudere kinderen met name bang worden van realistische fictie en nieuwsinhouden.”* (Valkenburg et al., 2001).

Ditmaal worden de leeftijdsgrenzen zo toegekend:

6: dreigende fantasiewezens of dieren + kinderen en dieren die geslagen worden

12: realistische en benauwende situaties

16: ernstige verwondingen, extreem angstige mensen, horrorachtige griezeleffecten en herkenbare omgeving

Kinderen tot ongeveer zes jaar zijn erg visueel ingesteld, en kunnen daarom bang worden van deze specifieke categorie van angstaanjagende beelden. Het maakt net als bij de inhoudsclassificatie 'geweld' niet uit of het om een realistische productie of een tekenfilm gaat, want peuters maken daar nog geen duidelijk onderscheid tussen. Daarom de leeftijdsclassificatie '6'.

“Oudere kinderen kunnen eerder bang worden van realistische dreigingen. Dat kunnen echtgebeurde voorvallen zijn zoals in reality-tv-series, maar het kan ook gaan om enge situaties in speelfilms en series die voor kinderen voorstelbaar en herkenbaar zijn. Voor de meeste kinderen in de bovenbouw van het basisonderwijs is het ook al gauw te eng, als er verwondingen voorkomen in een film of als er dreigende situaties zijn die niet direct worden opgelost.” (Nikken, 2002, p.113) Of de angstverwekkende situaties expliciet in beeld gebracht worden, doet er ook niets toe. Het is immers uit onderzoek gebleken dat kinderen tot twaalf jaar hiervan niet genoeg afstand kunnen nemen. Daarom ook de leeftijdsclassificatie '12' (Valkenburg et al., 2001).

Uit een receptieanalyse onder studenten is gebleken dat de vier kenmerken die bij de leeftijdsgrens '16' horen, hen als puber het meest beangstigd heeft. Kinderen kunnen er ook soms terugkerende nachtmerries en trauma's aan over houden. Daarom wordt ook hiermee rekening gehouden in de Kijkwijzer.

Bovenstaande inhoudsclassificaties zijn elk wetenschappelijk verbonden aan een leeftijdspictogram. Drie van de vier overgebleven inhoudsclassificaties, met name 'seks', 'discriminatie', 'drugs en/of alcoholmisbruik' worden ook aan een leeftijd gekoppeld, maar die relatie is echter gebaseerd op de praktijk, consumentenonderzoek en/of logisch denken. 'Grof taalgebruik' wordt niet verbonden met één of andere leeftijdsgrens, aangezien niet duidelijk is welke leeftijd hiervoor het meest gevoelig is. Zelfs kinderen van twee nemen zelfs al zinsneden en slogans van televisie over. Maar ook oudere kinderen en adolescenten doen hiervoor niet onder. Daarom is ervoor gekozen wel het inhoudspictogram te tonen indien de productie veel grof taalgebruik bevat, maar dit niet aan een leeftijd te koppelen.

We beginnen het laatste stuk, over de laatste drie bepalende factoren, met 'seks':

: *“Als in een film of programma een enkele keer stevig wordt gevreeën, krijgt de productie een leeftijdsclassificatie van twaalf jaar. Voor kinderen onder die leeftijd kunnen zulke beelden ongepast zijn. Vooral kinderen onder de acht jaar kunnen het idee krijgen dat er geworsteld wordt in plaats van dat mensen elkaar liefhebben. Voor pubers daarentegen zal een enkele vrijpartij weinig problemen opleveren.”* (Nikken, 2002, p.114)

Ditmaal worden slechts twee leeftijdsclassificaties toegekend:

12: enkele vrijbeurt

16: geslachtsorganen in beeld, ongestraft opdringen van seksuele handelingen

Omdat nog bijna geen effectstudies uitgevoerd zijn naar seks in mediaproducties, blijft het speculeren over de schadelijkheid van bloot op tv. Het mag echter aangenomen worden dat jonge kinderen seks nog niet goed kunnen interpreteren, aangezien ze er normalerwijs nog niet in contact mee gekomen zijn. *“Een mogelijk misverstand is dat zij deze handelingen als geweld opvatten, hetgeen hen angstig zou kunnen maken. Dat is een schadelijk gevolg. Een ander mogelijk schadelijk gevolg is dat zij onzeker worden over volwassenen in hun omgeving.”* (Valkenburg et al., 2001, p. B.15) Daarom krijgt dit de leeftijdsclassificatie ‘12’.

Een nog groter gevaar bestaat er bij adolescenten. Omdat zij in die periode hun (seksuele) identiteit aan het vormen zijn is het van belang dat zij geen onwenselijke ideeën opdoen. In de media komen immers nogal eens verkeerde representaties voor op gebied van seks, zoals het opdringen van seks en zelfs verkrachtingen, maar ook ‘minder schadelijke’ vertekeningen zoals het bestendig voorstellen van perfecte mannen en vrouwen, die iedere keer perfecte seks hebben. Slechts enkele hiervan worden echter begrensd. *“Bepaalde vertekende vormen van seksualiteit worden in Kijkwijzer als schadelijk beschouwd. Zo wordt het ongestraft opdringen van seksuele handelingen voorzien van een leeftijdscode 16.”* (Valkenburg et al., 2001, p. B.15)

'Discriminatie' is de op twee na laatste factor die we bespreken.

: *“Een mogelijk schadelijk gevolg van discriminatie in audiovisuele media is dat kinderen deze handelingen als gewoon gaan beschouwen. Indien ze als stoer of macho worden voorgesteld, is het zelfs mogelijk dat ze als nastrevenswaardig worden gezien.”* (Valkenburg et al., 2001, p. B.15)

Er wordt ditmaal maar één leeftijdsgrens toegekend, op basis van bovenstaande reden.

: discriminatie wordt niet expliciet afgeraden

Dan de voorlaatste categorie: 'drugs- en/of alcoholmisbruik'.

: *“Uit onderzoek blijkt dat alcohol- en druggebruik vaak in de adolescentietijd begint (Strasburger, 1995). Het is dan ook plausibel te veronderstellen dat kinderen in deze periode met name ontvankelijk zijn voor informatie over alcohol en drugs. Kijkwijzer houdt hier rekening mee.”* (Valkenburg et al., 2001, p. B.16)

Ook ditmaal worden hieraan twee leeftijdsgrenzen verbonden.

: harddruggebruik, overmatig softdrug- of overmatig alcoholgebruik wordt niet aangeraden of slechts impliciet afgeraden

: harddruggebruik, overmatig softdrug- of overmatig alcoholgebruik wordt in een gunstig daglicht geplaatst

In de puberteit en adolescentie beelden van drugs- en/of alcoholmisbruik tonen kan schadelijk zijn omdat jongeren dit als normaal gaan beschouwen of zelfs als nastrevenswaardig gaan zien (Valkenburg et al., 2001, p. B.16).

Tenslotte de laatste inhoudsclassificatie: 'grof taalgebruik'.

: “Grof taalgebruik in mediaproducties kan een voorbeeldfunctie hebben voor kinderen. Kinderen kunnen termen die ze redelijk goed begrijpen, zoals Nederlandse scheld- en vloekwoorden, en bekende Engelse termen zoals ‘fuck’, ‘shit’ en ‘bitch’, gemakkelijk oppikken van de televisie en van allerlei films. Kinderen horen zulke vloekwoorden of lezen die in de ondertiteling. Kijkwijzer informeert opvoeders daarom wel over het voorkomen van grof taalgebruik in films, televisieprogramma’s en binnenkort in computerspelletjes. Vooralsnog zijn daar echter geen leeftijdsgrenzen aan verbonden.” (Nikken, 2002, p. 118)

De vragenlijst (dé grote vernieuwing) wordt, zoals eerder vermeld, opgesteld door de wetenschapscommissie. Zij baseert zich hiervoor op de voorhanden zijnde kennis, klachten en adviezen van de commissies (die ingrijpen bij misverstand of twijfel).

Bij de eerste versie (1.0) waren sommige zaken nog niet opgenomen (zoals het vertonen van lijken in beeld), daarom werd al meteen een tweede versie gepland. In versie 1.1 waren sommige vragen echter onduidelijk omschreven (meer bepaald de stukken over angst en geweld). Hierdoor werd het werk van de codeurs wat lastiger en moeilijker. Men kreeg dan ook veel klachten binnen bij de codeurcommissie (Intomart, 2002b).

Daarom is men nu al toe aan versie 1.2. Hierin werden eveneens nieuwe voorbeelden opgenomen, die veel minder ruimte voor interpretatie laten. Zo worden de ‘fantasiewezens die zich dreigend gedragen of er dreigend uitzien’ uit versie 1.1 nu ook voorzien van enige uitleg, waardoor het duidelijk wordt dat het hier bijvoorbeeld om heksen, draken, spoken en monsters draait.

Men kan de meest recente vragenlijst (bij het schrijven van deze scriptie nog steeds versie 1.2) evenals de database met reeds geclassificeerde producties bezichtigen op de site van de Kijkwijzer: <http://www.kijkwijzer.nl>.

3.2 *Evaluatie*

De Kijkwijzer werd na zijn introductie in januari 2001 geleidelijk aan toegepast op verschillende media. Hierboven werd uitvoerig verslag gedaan over respectievelijk het waarom en hoe hiervan.

Na deze invoering werden ook verschillende campagnes gevoerd om de bekendheid en credibiliteit van het systeem te vestigen. Deze campagnes bestonden uit spotjes op tv, flyers en zo meer.

Om de geboekte vooruitgang op te volgen werden opnieuw enkele metingen verricht: *“De overheid ziet er nauwlettend op toe dat de zelfregulerende maatregelen ook daadwerkelijk worden nageleefd. Hiertoe hebben de betrokken ministeries het onderzoeksbureau Intomart ingeschakeld om de uitvoering binnen de gehele branche kritisch te evalueren en controleren. Daarnaast geeft het Commissariaat voor de Media jaarlijks een oordeel over het functioneren van het NICAM.”* (Valkenburg et al., 2001, p.A.2) Maar ook op Europees niveau werd een ‘empirische studie’ uitgevoerd, waarin de voordelen en nadelen van elk systeem inclusief dat van Nederland werden afgewogen (European Commission, 2003). Jammer genoeg gebeurde er, uitgezonderd qua kost, geen vergelijkende studie.

Ondertussen heeft de Nederlandse overheid zich over de toekomst van het NICAM gebogen, op basis van de evaluaties van het onafhankelijke onderzoeksbureau Intomart en het Commissariaat voor de Media. Het verdict was gunstig.

En op Europees vlak werd, na de Aanbeveling van de Raad van de Europese Unie van 24 september 1998 voor zelfregulering, in de conclusies van bovenvernoemd EC Report (2003) nu ook één classificatiesysteem aanbevolen: de Kijkwijzer.

Het eerste deel van de evaluatie, met name het consumentenonderzoek bestaat echter grotendeels uit Intomart publieksonderzoeken.

3.2.1 Consumentenonderzoek

Een deel van de evaluatie bestond er voor het onderzoeksbureau Intomart in de bekendheid en het gebruik van de Kijkwijzer te meten. Want ook dit zijn doelstellingen die het succes en het voortbestaan van het NICAM bepalen. Wat is men namelijk met een goed werkend systeem dat door niemand gebruikt wordt? Meteen na de invoering werd daarom een reeks publieksonderzoeken gevoerd. Intomart verrichtte deze studies in juni 2001, januari 2002, juni 2002 en januari 2003. We behandelen ze hier één voor één, maar we beginnen met een NOS-KLO.

3.2.1.a NOS Kijk- en Luisteronderzoek juni 2001

De NOS voerde immers in juni 2001 ambtshalve een kwalitatief onderzoek uit. Net zoals in de inleiding van deze studie staat, zijn, gezien de kleinschaligheid van dit onderzoek, de weinige resultaten enkel indicatief van aard (NOS, 2001).

Vrijwel alle ouders geven de onderzoekers van de NOS aan op de hoogte te zijn van het bestaan van de Kijkwijzer. Eén respondent zegt er nog nooit van gehoord te hebben. Vrijwel alle ouders zijn ook min of meer op de hoogte van de doelstelling van het systeem. De waardering van het systeem is in beide groepen ongeveer gelijk, toch geven ouders die de Kijkwijzer gebruiken net iets vaker aan het systeem (heel) belangrijk te vinden. De rest handelt over de duidelijkheid van de pictogrammen en is aldus voor ons en de evaluatie van het NICAM weinig interessant.

3.2.1.b Intomart publieksonderzoek juni 2001

Veel belangrijker zijn de resultaten van de Intomart publieksonderzoeken, gezien het onderzoeksbureau zelf gedeeltelijk hierop haar eindrapport baseerde. De Nederlandse overheid vertrouwde vervolgens deels op dit eindrapport bij haar beslissing om het NICAM/de Kijkwijzer al dan niet te laten voortbestaan.

Voor het onderzoek werden vragen gesteld aan 150 ouders met kinderen van 8 t/m 15 jaar, aan 150 kinderen van 8 t/m 11 jaar en aan 150 kinderen van 12 t/m 15 jaar.

- Bekendheid met Kijkwijzer onder ouders

Slechts 8% antwoordt spontaan Kijkwijzer als men vraagt naar 'de instantie die films, tv-programma's en dergelijke voor jongere kinderen keurt'. 50% van de ouders kent Kijkwijzer wel, als deze bij naam wordt genoemd. Mogelijk geeft die 8% spontane herkenning dus een vertekend beeld omdat teveel van de respondent zijn geheugen gevraagd wordt. In totaal kent 46% van de ouders die de Kijkwijzer als keuringsinstantie niet hebben vernoemd op de eerste vraag, dus Kijkwijzer wel als deze bij naam (zonder toelichting) wordt genoemd. Dit cijfer neemt van 54% toe tot 76% (onder de totale groep) ouders als men wat uitleg verschaft over wat de Kijkwijzer precies inhoudt. En dit cijfer dus reeds drie maanden na invoering.

- Kennis van Kijkwijzer onder ouders

Aan de ouders die de Kijkwijzer spontaan noemden of deze kenden nadat hij met naam werd vernoemd is gevraagd de Kijkwijzer te omschrijven. 82% van deze ouders gaf een correcte beschrijving van de Kijkwijzer. Op de totale groep is dit 44%.

- Oordeel over en gebruik Kijkwijzer door ouders

Van de ouders die kennis gemaakt hebben met de Kijkwijzer systematiek (van de Kijkwijzer gehoord en wel eens pictogrammen gezien) vindt 89% de toevoeging van inhoudspictogrammen naast leeftijd zinvol. Slechts 8% geeft aan dat met leeftijden alleen volstaan kan worden. Deze resultaten komen overeen met het vooronderzoek dat het NICAM liet uitvoeren door de NOS (2001) en bevestigen dus ook deze – kwalitatieve - resultaten. 89% van de ouders, een ruime meerderheid dus, vindt een waarschuwingssysteem als de Kijkwijzer zinvol, slechts 7% vindt van niet (4% weet het nog niet).

Van de ouders die wel eens pictogrammen van de Kijkwijzer hebben gezien, geeft 31% aan er vaak gebruik van te maken bij de keuze van tv-programma's of films voor hun kinderen, 18% doet dit af en toe en 48% zelden of nooit. Voor de totale groep ouders (n=150) betekent dit dat, sinds de introductie van de Kijkwijzer enkele maanden voor het onderzoek 32% er al dan niet regelmatig gebruik van maakt.

- Bekendheid met Kijkwijzer onder kinderen

36% van de kinderen in de leeftijd van 8 tot en met 11 jaar is bekend met de Kijkwijzer, als deze met naam wordt genoemd. Van de 12 tot 15 jarigen is dit 47%. Na uitleg neemt ook dit cijfer toe, van 36% naar 55% bij de kinderen en van 47% naar 82% bij de jongeren. De ouders komen het meest overeen met deze laatste categorie (daar gingen de percentages van 46% naar 76%).

- Kennis van Kijkwijzer onder kinderen

De helft van de kinderen van 8 tot en met 11 jaar, die de Kijkwijzer kenden nadat de naam vernoemd werd, gaf een correcte beschrijving ervan. Onder de kinderen van 12 tot en met 15 jaar was dit 80%. Op de totale groep betekent dit respectievelijk 18% en 38%.

3.2.1.c Intomart publieksonderzoek januari 2002

Aangezien bovenstaand onderzoek dus slechts enkele maanden na de implementatie gebeurde, wat vertekende resultaten kan geven, werd er ook een follow-up uitgevoerd begin 2002, ongeveer een jaar na de ingebruikname van de Kijkwijzer. Terug werden hiervoor vragen gesteld aan 150 ouders met kinderen van 8 tot en met 15 jaar, aan 152 kinderen van 8 tot en met 11 jaar en aan 150 kinderen van 12 tot en met 15 jaar. Eventuele relevante en significante verschillen met de meting van mei 2001 (waarover gerapporteerd werd in juni 2001 en waarvan hierboven verslag gedaan werd) worden hieronder ook vermeld.

- Bekendheid met Kijkwijzer onder ouders

Ditmaal werd door slechts 1% Kijkwijzer (of NICAM) spontaan vernoemd als keuringsinstantie voor films, tv-programma's enz. Vorige keer was dit nog 8%. Aan de ouders die de Kijkwijzer als keuringsinstantie niet hebben genoemd, is gevraagd of ze wel eens van Kijkwijzer hebben gehoord; 73% zegt van wel en 27% zegt van niet. Voor de totale groep van 150 ouders betekent dit dat 72% bekend is met Kijkwijzer als deze *bij naam (zonder toelichting) wordt genoemd*. In vergelijking met de vorige meting is dit percentage significant gestegen (was 46%).

Na *uitleg* over wat Kijkwijzer precies inhoudt, neemt de bekendheid van Kijkwijzer verder toe (van 73% naar 86% onder de totale groep ouders). Ook dit laatste percentage is significant gestegen in vergelijking met mei 2001 (toen 76%).

- Kennis van Kijkwijzer onder ouders

Aan de ouders die Kijkwijzer spontaan noemden of deze kenden nadat hij met naam was genoemd, is gevraagd Kijkwijzer te omschrijven. Van deze ouders gaf 89% een correcte beschrijving van Kijkwijzer. Op de totale groep ouders is dit percentage 65%. Ten opzichte van de vorige meting is dit percentage gestegen (toen 44%).

- Oordeel over en gebruik Kijkwijzer door ouders

Van de ouders die kennis gemaakt hebben met Kijkwijzer systematiek (van Kijkwijzer gehoord en wel eens pictogrammen gezien) vindt 82% de toevoeging van inhoudspictogrammen naast leeftijd zinvol (was 89% in mei 2001). Een minderheid van 15% geeft aan dat met leeftijden alleen volstaan kan worden (was 8%). De verschillen met de vorige meting zijn dus niet significant te noemen.

De meerderheid van de ouders (89%) vindt een waarschuwingssysteem als Kijkwijzer zinvol, slechts 8% vindt Kijkwijzer niet zinvol en 3% weet het nog niet.

Van de ouders die wel eens pictogrammen van Kijkwijzer hebben gezien, geeft 18% aan er vaak gebruik van te maken bij de keuze van tv-programma's of films voor hun kinderen, 25% af en toe en 57% zelden of nooit. Voor de totale groep ouders betekent dit dat, sinds de introductie van Kijkwijzer nu ongeveer een jaar geleden, 33% er al dan niet regelmatig gebruik van maakt.

Er werd de ouders die de Kijkwijzer gebruiken ook gevraagd hoe ze dit doen: Voor 60% heeft de Kijkwijzer een bewustwordingseffect teweeggebracht. Pictogrammen aan het begin van het programma bieden voor 41% van deze groep houvast en in geval van twijfel over de geschiktheid van producties heeft eveneens 41% houvast aan Kijkwijzer. Het preventief raadplegen van Kijkwijzer met betrekking tot kijk- en koopgedrag is onder bijna een kwart van de gebruikers van Kijkwijzer vaak het geval.

- Bekendheid met Kijkwijzer onder kinderen

Aan de kinderen is gevraagd of ze wel eens van Kijkwijzer gehoord hebben. Van de kinderen in de leeftijd van 8 tot en met 11 jaar is 59% ermee bekend als Kijkwijzer *bij naam* wordt genoemd. Dit is significant meer dan in mei 2001 (toen 36%). Van de 12 tot en met 15 jarigen is 87% ermee bekend. Ook onder deze leeftijdsgroep is sprake van een duidelijke stijging ten opzichte van de eerste meting (toen 47%). *Na uitleg* over wat Kijkwijzer precies inhoudt neemt de bekendheid verder toe, 70% van de jongere kinderen is ermee bekend en 93% van de oudere kinderen. Voor beide leeftijdsgroepen is de geholpen bekendheid toegenomen (was respectievelijk 55% en 82%).

- Kennis van Kijkwijzer onder kinderen

Aan de kinderen die Kijkwijzer kenden nadat deze met naam was genoemd, is gevraagd Kijkwijzer te omschrijven. Van de kinderen van 8 t/m 11 jaar gaf 80% een correcte beschrijving van Kijkwijzer (in mei was dit percentage met 50% lager), onder de kinderen van 12 t/m 15 jaar was dit percentage 98% (in mei was dit met 80% lager). Een heel sterke stijging dus.

Berekend op de totale groepen kinderen geven respectievelijk 47% en 85% een juiste omschrijving van Kijkwijzer. Voor beide leeftijdsgroepen is de kennis significant toegenomen (toen respectievelijk 18% en 38%).

3.2.1.d Intomart publieksonderzoek juni 2002

In mei 2002 volgde een online onderzoek onder netto 765 respondenten. De resultaten, verschenen in juni, worden hieronder weergegeven, ditmaal echter zonder onderverdeling omdat geen onderscheid werd gemaakt tussen ouders en kinderen. Tevens werden heel andere vragen gesteld, zodat niet echt sprake is van een follow-up.

Ruim 8 op de 10 respondenten heeft al eens gehoord van de Kijkwijzer. Na wat uitleg over de Kijkwijzer stijgt dit percentage nog tot 89%.

Bijna de helft van de respondenten gebruikt de pictogrammen vaak (13%) of af en toe (35%). Één op de vijf maakt er zelden gebruik van en bijna eenderde deel nooit.

3.2.1.e Intomart publieksonderzoek januari 2003

Aanvullend hierop werd ook nog eens een enquête uitgevoerd via een online panel van netto 497 ouders, over het gebruik van Kijkwijzer. De resultaten hiervan zijn verschenen in Intomart (2003).

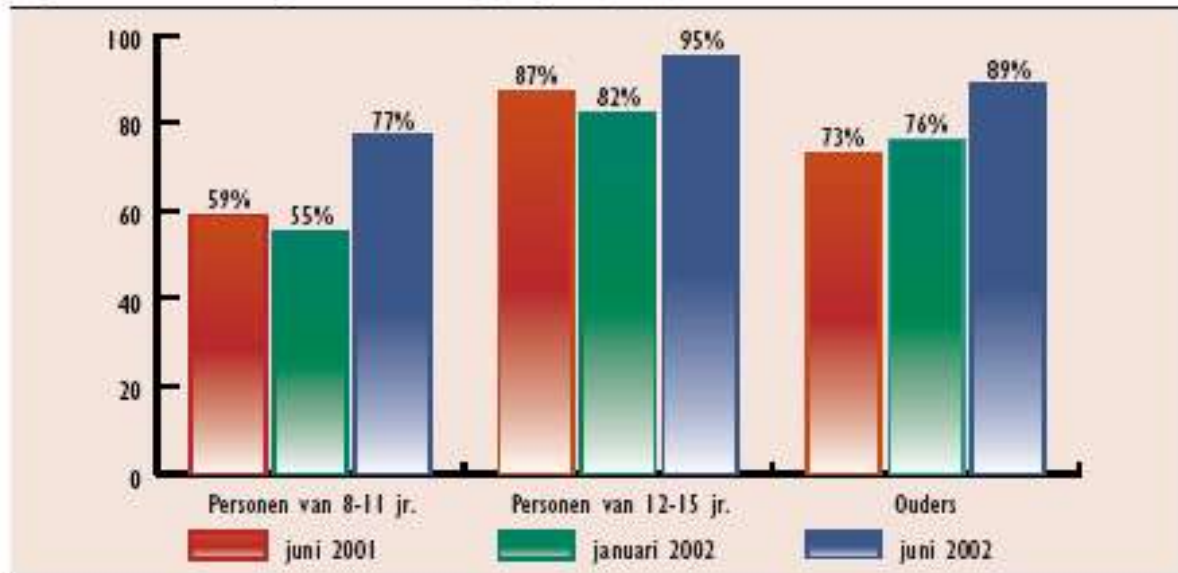
Het overgrote deel van de ouders is bekend met de Kijkwijzer (89%). Als de ouders die het systeem niet kennen wordt uitgelegd wat Kijkwijzer inhoudt, dan blijkt slechts twee procent van alle ouders in het geheel niet bekend te zijn met Kijkwijzer. Bijna iedereen kent dus ondertussen de Kijkwijzer.

Ruim driekwart van de ouders (77%) maakt gebruik van Kijkwijzer, 35 procent zelfs vaak of regelmatig. Slechts 22 procent van de ouders maakt er geen gebruik van. Precies negen van de tien ouders vinden Kijkwijzer een zinvol systeem.

3.2.1.f Evolutie

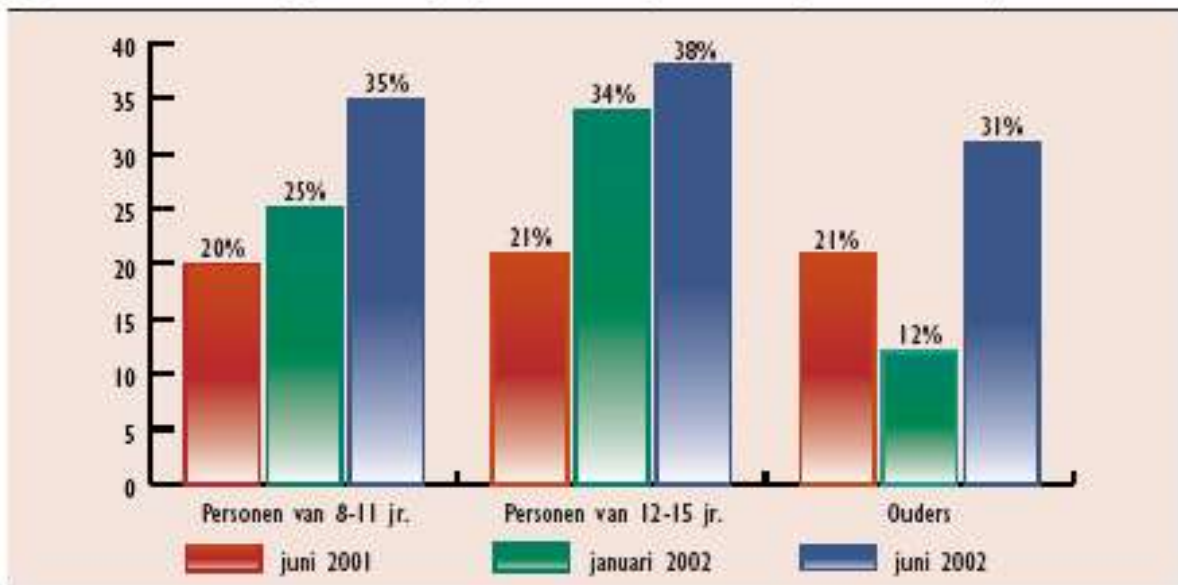
- Bekendheid Kijkwijzer (Bron: Intomart, 2004)

Figuur 1: Ontwikkeling bekendheid Kijkwijzer (in %)

- Gebruik Kijkwijzer (Bron: Intomart, 2004)

Figuur 2: Ontwikkeling gebruik kijkwijzer (in %) bij beoordeling audiovisuele productie

3.2.2 Eindrapporten

3.2.2.a Intomart eindrapport onderzoek zelfregulering audiovisuele producten

Zoals hierboven vermeld werd het onafhankelijk onderzoeksbureau Intomart belast met het evalueren van het functioneren van het NICAM. De resultaten van dit eindrapport hebben betrekking op enkele domeinen, met name: 'ouders en kinderen', 'de participatie van de audiovisuele sectoren', 'de kwaliteit van de classificatie', 'het naleven van de afspraken' en 'de klachtenprocedure' en worden hieronder – evenwel kort – besproken, aangezien er niet veel op aan te merken valt (Intomart, 2003).

- Ouders en kinderen

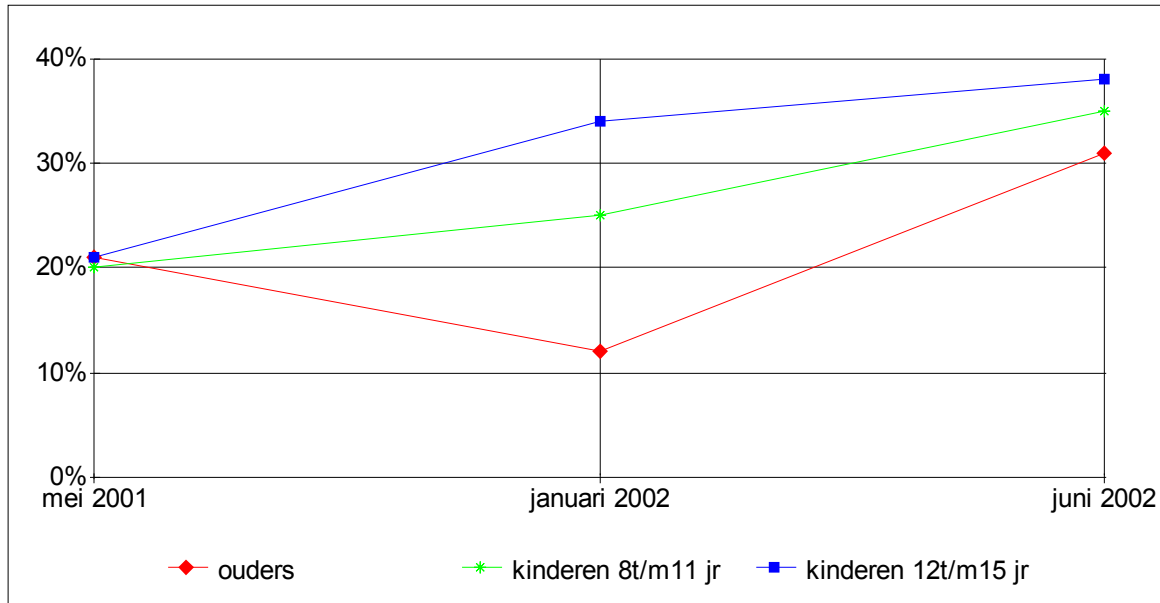
Hier werd vooral gebruik gemaakt van de consumentenonderzoeken. In totaal werden vier metingen gehouden, bij drie groepen, te weten ouders van kinderen in de leeftijd tussen 8 en 16 jaar, kinderen van 8 t/m 11 en kinderen van 12 t/m 15. De eerste werd verricht in januari 2001, dit is de voormeting. Daarna werden drie follow-ups uitgevoerd, namelijk in mei 2001, in januari 2002 en in juni 2002.

Alleen bij tv-programma's is de aandacht voor de geschiktheid van het audiovisueel materiaal van ouders na invoering van de Kijkwijzer even gestegen. Over het algemeen gezien mogen we echter spreken van een dalende trend. Ook kinderen van 12 tot 16 jaar letten zelf, sinds de invoering van de Kijkwijzer, meer op de geschiktheid van computerspellen, bioscoop- en videofilms. De specifieke percentages zijn voor ons irrelevant. Maar er is dus een toename.

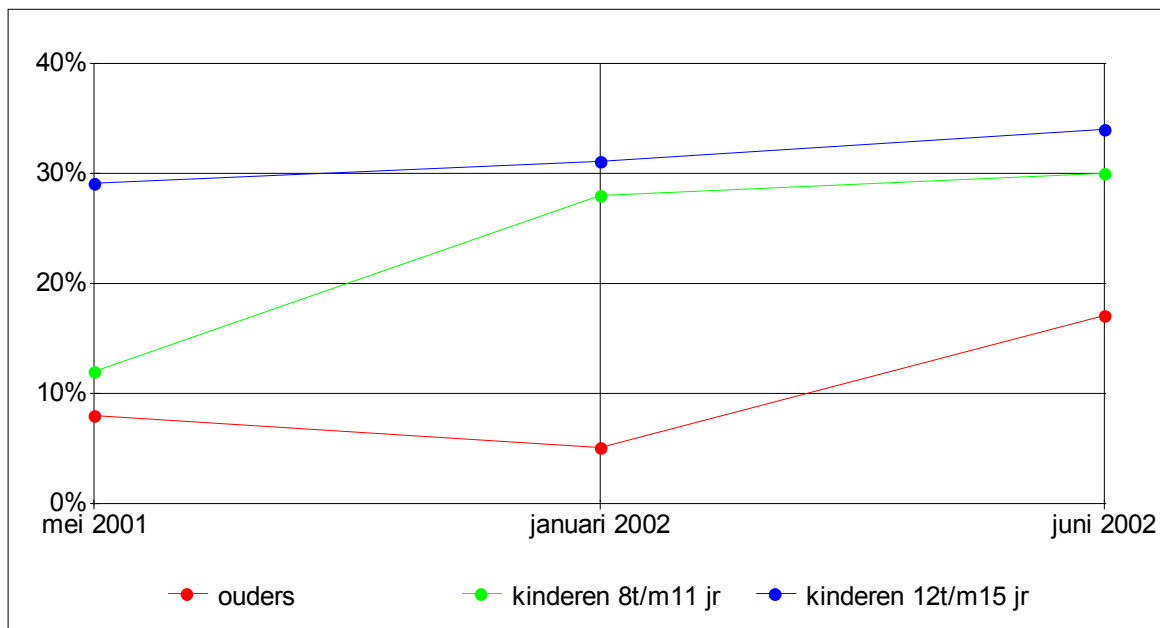
Of specifiek gebruik werd gemaakt van de Kijkwijzer bij deze beoordeling, werd onderzocht in een tweede luik. Hier werd wel degelijk een stijging waargenomen in het aandeel van Kijkwijzer bij de manier van beoordelen van de geschiktheid van video of bioscoopfilm. Alleen bij de ouders is er een daling te merken bij de derde

meting, maar daarna stijgt het percentage opnieuw tot (ver) boven zijn oorspronkelijke peil:

-Aandeel Kijkwijzer bij manier van beoordelen geschiktheid video of bioscoopfilm

-Aandeel Kijkwijzer bij manier van beoordelen geschiktheid tv-programma's (tv-programma's en internet bij de ouders)

Ook het beoordelingsgemak werd onderzocht. Concreet stelde men de drie groepen de vraag of zij het moeilijk vinden de geschiktheid van de genoemde audiovisuele middelen te bepalen en waarom dat zo is. De helft van de ouders vindt dit lastig of moeilijk. Enkel bij de jeugd van 12 t/m 15 jaar ligt het percentage opmerkelijk lager.

Een derde luik betreft de bekendheid met Kijkwijzer. Er werd gevraagd naar instanties die audiovisuele media classificeren. De spontane bekendheid kwam in alle drie de metingen (zonder voormeting) nooit boven de tien procent. Wanneer Kijkwijzer bij naam genoemd wordt, stijgen de percentages meteen. Na uitleg over de Kijkwijzer blijven deze stijgen, zoals we konden zien in het hoofdstuk 'evolutie'.

Ook over de drie metingen heen is een duidelijk opgaande trend te merken. Voor alle drie de doelgroepen geldt dus dat de bekendheid met de Kijkwijzer is toegenomen. Hierbij is de groep van 12 tot en met 15-jarigen het meest bekend met het systeem. Hoogstwaarschijnlijk is dit omdat zij meer televisie en films bekijken. Zoals verwacht mag worden hebben ze de pictogrammen ook meer opgemerkt.

Naast bekendheid met de Kijkwijzer werd ook de waardering ervan onderzocht. Er werd vooraf gevraagd of men vond dat audiovisueel materiaal voldoende gekeurd werd. In de voormeting vond drie op de tien ouders van wel, na invoering van de Kijkwijzer vonden vier van de tien ouders van wel. Een kleine toename dus, die evenwel bij de vierde meting reeds terug wat afnam. Maar liefst negen van de tien ouders vond 'een waarschuwingssysteem als Kijkwijzer' zinvol. Van de mensen die bekend waren met Kijkwijzer, vonden eveneens zo'n negen op de tien ouders de toevoeging van inhoudspictogrammen naast leeftijds aanduidingen zinvol (89% bij de eerste meting in mei 2001, 82% bij de tweede meting in januari 2002).

Slechts één derde van de ouders maakt er echter ook gebruik van (zowel bij de eerste als de tweede meting). 18% doet dit vaak, 25% af en toe en 57% zelden of nooit. Vanaf de derde meting begint echter ook dit cijfer te stijgen.

We kunnen uit al het bovenstaande concluderen dat:

-zowel ouders als kinderen redelijk tot goed bekend zijn met Kijkwijzer, maar nog net niet genoeg. Ook de kennis van de pictogrammen laat nog te wensen over.

-de oudere kinderen (tussen 12 en 16 jaar) wat scherper zijn gaan letten op de geschiktheid van de aangeboden producties.

-*“in de loop van 2001 en 2002 Kijkwijzer steeds vaker wordt gebruikt om de geschiktheid vast te stellen.”* (Intomart, 2002b, p. 82) In juni 2002 is dit reeds 33%, terwijl dit percentage in januari van hetzelfde jaar nog slechts één op tien was.

-het overgrote deel van de ondervraagde ouders, met name negen van de tien, Kijkwijzer een goed waarschuwingssysteem vinden. *“De toevoeging van inhoudspictogrammen wordt hierbij als zinvol ervaren.”* (Intomart, 2002b, p. 82)

- De participatie van de audiovisuele sectoren

Naast ouders en kinderen zijn natuurlijk ook de audiovisuele sectoren betrokken partij. Zonder medewerking van deze blijft de zelfregulering van de classificatie van audiovisuele media immers dode letter. Daarom werd ook dit, middels twee metingen (in juni-juli 2001 en maart 2002), onderzocht bij contactpersonen en/of codeurs.

Bij die eerste meting was zo'n 85% (n=59) van de contactpersonen/codeurs begonnen met classificeren. Bij de tweede meting bleken alle bedrijven hiermee al bezig te zijn. Hiervoor moesten overigens geen extra mensen in dienst genomen worden. Gemiddeld houden ongeveer 3 personen zich bezig met de classificatie.

Bij de eerste meting was zo'n 70% positief over de zelfregulering. Bij de tweede meting liep dit percentage zelfs op tot 81%. Gevraagd naar de gevolgen van niet keuren, moest ongeveer één derde het antwoord schuldig blijven. Enkel 20% wist te vertellen dat hieruit een geldboete kan volgen. Bij de tweede meting echter is iets meer mensen op de hoogte van de mogelijk negatieve gevolgen.

Over de voor- en nadelen is men eveneens positief. Het percentage contactpersonen/codeurs dat geen voordelen ziet is bij de eerste meting wel nog 22%, maar dit daalt significant en bedraagt bij de tweede meting nog maar 9%. 'De eigen verantwoordelijkheid voor het product' en de 'snelheid ten opzichte van de oude situatie' zijn hier de voornaamste voordelen. Als belangrijkste nadeel werd het additionele werk, dat de classificatie met zich meebrengt, het meest vernoemd.

Een ander aspect van de participatie van de audiovisuele sectoren bestaat uit de aanwezigheid op de (trainings)bijeenkomsten georganiseerd door het NICAM. De meeste codeurs hebben deze bijeenkomsten bijgewoond. 33% deed dit altijd, 36% meestal, 19% soms en 12% nooit. Ook is men bij de evaluatie van deze vergaderingen ronduit optimistisch. Enkel de effectiviteit vindt men (iets) minder goed (38% goed, 32% neutraal en 27% minder goed).

Nog een ander luik zijn de ervaringen met classificeren, met andere woorden de kwaliteit van het codeerformulier, aangezien het classificeren in de praktijk hierop neerkomt. 84% vindt dit (zeer) makkelijk en dit aantal stijgt nog lichtjes door de vernieuwde versie (1.1), aangezien 47% deze gemakkelijker vindt dan versie 1.0. Wel worden de onderdelen 'geweld' (van 24% naar 40%) en 'angst' (van 8% naar 23%) in vergelijking met de meting van juni 2001 significant meer als lastig beschouwd. Hierbij dient vermeld te worden dat even later versie 1.2 verscheen, die juist als opzet had deze stukken éénduidiger te formuleren. Er kan ook nog worden vermeld dat de tijd die in beslag genomen wordt door het classificeren reeds significant afnam bij de tweede meting. Deze bedroeg ongeveer 25 minuten.

Ook uit al dit bovenstaande kunnen we terug enkele resultaten naar voor schuiven:

-De audiovisuele branches nemen het classificeren serieus. De participatie zit goed. De trainingen bijvoorbeeld worden goed bezocht en gewaardeerd. Ook de vragenlijst krijgt over het algemeen een vrij goede evaluatie. Enkel de stukken over 'geweld' en 'angst' kunnen beter, want te subjectief. Daarom ook brengt het classificeren veel werk met zich mee.

-Acht van de tien contactpersonen/codeurs vinden dat Kijkwijzer toekomst heeft, de helft vindt dat het systeem zich reeds bewezen heeft.

- Kwaliteit van de classificatie

In dit stuk wordt de kwaliteit van de vragenlijst getest, meer bepaald de betrouwbaarheid. Dat is de mate waarin personen, die allemaal hetzelfde product met hetzelfde instrument hanteren, hetzelfde resultaat verkrijgen. Daarvoor werd beroep gedaan op een experimentele classificatiesessie met twee homogene groepen. De éne groep bestond uit zeven getrainde codeurs en de andere uit acht onderwijskrachten, omdat ook zij veel inlevingsvermogen bezitten. Beide groepen dienden 6 fragmenten te classificeren. Hieronder de uitkomst van dit experiment.

Bij de codeurs is sprake van een hoge homogeniteit: vier van de zes fragmenten zijn '(vrijwel) homogeen geclassificeerd als het gaat om de leeftijdsaanwijzing'. Bij de leerkrachten is dit maar de helft (d.i. 2). *"De homogeniteit binnen de groepen wordt voornamelijk aangetast daar waarin de fragmenten sprake is van 'seks', 'angst' en 'geweld'. [...] Geconcludeerd kan worden dat het classificatiesysteem in de huidige vorm [versie 1.1] voor geoefende codeurs leidt tot vrijwel homogene resultaten. Het invullen van de onderdelen seks, geweld en angst laat nog wat ruimte voor subjectieve interpretatie."* (Intomart, 2002b, p.52) Hierbij mag nogmaals vermeld worden dat men ondertussen hieraan tegemoet gekomen is met versie 1.2.

- Het naleven van de afspraken

In het hoofdstuk 'werking' staat uitgelegd dat bedrijven die aangesloten zijn bij het NICAM hun producten moeten classificeren met de Kijkwijzer. Hierbij dienen zij zich te houden aan de regels beschreven in het Algemeen Reglement of één van de deelreglementen. Maar gebeurt dit nu ook in de praktijk? Dit werd eveneens door Intomart onderzocht bij een steekproef omroepbladen, bioscopen, bibliotheken, videotheken en verkooppunten van audiovisuele producten, en dan geconfronteerd met ervaringen van kinderen, en ook deze resultaten worden hierna weergegeven.

De spontane kennis van Kijkwijzer, het percentage reeds geclassificeerd (promotie-) materiaal en de toelichting bij de Kijkwijzer is het grootst bij de eigenaren/managers van bioscoopvestigingen. Daarna volgen videotheken en bibliotheken en op de laatste plaats komen de winkels en warenhuizen.

Qua toegangs- en verkoopbeleid scoren opnieuw de bioscopen het hoogst, daar komt het ook significant vaker voor dat kinderen toegang willen tot een film die voor een hogere leeftijdsgroep bestemd is. In winkels en warenhuizen komt het dan terug significant vaker voor dat men zagezegd 'nooit' hiermee te maken krijgt.

Dit kan duiden op de iets actievere houding van cinema's ten opzichte van de afspraken omtrent Kijkwijzer. Bioscopen weigeren in zo'n gevallen significant vaker de toegang dan het gemiddelde, in videotheken en bibliotheken significant minder vaak (tenminste, als de ouder mee is).

Teneinde deze gegevens van de respondenten te kunnen controleren werden ze getoetst aan de hand van de ervaringen van kinderen. Immers, volgens de regels moet de exploitant (zij het van een bioscoop, zij het van een videotheek) erop toezien dat kinderen geen films kunnen zien die niet voor hen bestemd zijn op grond van de Kijkwijzerclassificatie. Kinderen onder zestien 'audiovisueel materiaal verstrekken, aanbieden of vertonen dat niet voor hen bestemd is', is strafbaar conform artikel 240a van Wetboek van Strafrecht.

Als we systematisch controleren hoeveel kinderen (van de 251 kinderen in de leeftijdsgroep van 8 t/m 11 jaar en 251 kinderen i/d leeftijdsgroep van 12 t/m 15 jaar) effectief een film geweigerd werden, kunnen we tot een evaluatie komen van het toegangs- en verkoopbeleid gezien vanuit de ervaring van de jeugd.

Er werd telkens (bij de jongere/oudere kinderen – bij bioscopen, verkoop en verhuur van video's en DVD's) slechts een klein aantal 'overtredingen' vastgesteld, meestal in de grensleeftijd, en er werden dan ook weinig jongeren de toegang ontzegd. De precieze cijfers zijn voor ons weinig relevant en werden daarom hier niet opgenomen.

Volgens de NICAM-regels voor de televisieomroepen dienen de pictogrammen ook in de omroepbladen vermeld te worden. Er werden daarvoor afspraken gemaakt tussen het NICAM en de instellingen die de tv-bladen uitgeven. Alle omroepbladen werden aan een analyse onderworpen om deze afspraken in de praktijk te testen. *“Uit de analyse is gebleken dat alle omroepbladen leeftijdsclassificaties vermelden. Inhoudsclassificaties worden voor alle geclassificeerde programma’s vermeld in de Avrobode, Mikro-Gids, NCRV-gids, Studio KRO, de Televizier en EO-gids. De VPRO-gids vermeldt alleen inhoudsclassificaties voor speelfilms. De overige omroepbladen vermelden geen inhoudsclassificaties.”* (Intomart, 2002b, p.63)

Conclusies:

-De producenten en distributeurs gaan serieus om met de Kijkwijzer-classificatie en houden zich aan de regels. Het overgrote deel van de audiovisuele producten worden voorzien van de nodige pictogrammen. Alleen promotiemateriaal laat op dit vlak te wensen over.

-Bij vergelijking van de resultaten in de drie betrokken sectoren, met name bioscopen (vertoningen), video- en bibliotheken (verhuur/uitlening) en winkels/warenhuizen (verkoop), blijkt dat Kijkwijzer het meest ‘ingeburgerd’ is bij eerstgenoemde. *“De ‘inburgering’ reflecteert zich verder in een hoge mate van kennis over de pictogrammen en in juist handelen aan het loket wanneer de film bedoeld is voor een hogere leeftijd.”* (Intomart, 2002b, p.65) Tevens zijn films en promotiemateriaal het meest voorzien van Kijkwijzer-pictogrammen. Een verklaring hiervoor kan de hoge betrokkenheid van de filmsector bij de oude Filmkeuring zijn. Tevens hebben cinema’s enkel te maken met films, terwijl warhuizen ook andere zaken verkopen.

-Inzake naleving van het verkoop- en toegangsbeleid kan geconcludeerd worden dat de regels, afgezien van enkele uitzonderingen, nagenoeg perfect nageleefd werden.

-De inspanningsverplichting pictogrammen te plaatsen in omroepbladen wordt eveneens nagenoeg perfect nagekomen.

- De klachtenprocedure

Er werd eveneens een klachtenanalyse uitgevoerd op basis van de klachtendossiers uit de periode maart 2001 tot en met mei 2002, die door het NICAM werden aangeleverd. Tijdens de onderzochte periode liepen er bij het NICAM 418 klachten binnen. Wanneer men deze omzet in een grafiek klachten/maand dan ziet men duidelijk pieken die samenhangen met de mate aan publiciteit die aan Kijkwijzer werd besteed die maand. Tevens is er een toename van het gemiddeld aantal klachten die per maand werden ingediend. Ook dit valt waarschijnlijk te wijten aan de toegenomen bekendheid van Kijkwijzer, dankzij onder andere de televisiespot, waardoor mensen steeds gemakkelijker de weg vonden naar de Klachtencommissie van het NICAM.

Een klacht dient immers schriftelijk ingediend te worden. Ruim drie vijfden van deze klachten gebeuren via het klachtenformulier op de website van de Kijkwijzer, een derde wordt per e-mail verstuurd en vijf procent wordt per brief of fax opgestuurd. 11% van deze klachten kan als niet serieus beschouwd worden, en 2% bestaat uit een verzoek om informatie of een compliment. Na deze af te zonderen, bleven nog zo'n 362 klachten over.

63% van deze klachten zijn gericht tegen televisie, 13% tegen bioscopen, 10% tegen de video/DVD-branche, 2% heeft betrekking op Internet en 11% is niet nader gespecificeerd of gericht tegen een andere sector. De zenders zijn ogenschijnlijk dus de grote boosdoeners.

Dit kan verschillende redenen hebben. Volgens ons kijken kinderen en hun ouders vooreerst veel meer televisie, dan dat ze naar de bioscoop of de videotheek gaan. Een tweede mogelijke interpretatie is dat, ondanks de aanpassingen, het codeerformulier vooral toegespitst is op film. Hierdoor vallen sommige andere genres buiten de boot. De laatste verklaring ligt het meest voor de hand, maar is daarom nog niet noodzakelijk waar. Het kan namelijk ook zijn dat zenders nog geen ervaring hebben met classificatie, en daarom vaker fouten maken, bewust of onbewust.

Een vermeende onjuiste classificatie is met 28% de voornaamste drijfveer voor het indienen van klachten. Maar ook het uitzendtijdstip van programma's of trailers vóór jeugdfilms in de bioscoop zijn belangrijke beweegredenen.

De afhandeling ervan werd hierboven uitgelegd in het hoofdstuk 'werking', maar hier wordt ze hernomen. Deze maakt immers een belangrijk onderdeel uit van onze evaluatie, vermits de Kijkwijzer op zelfregulering gebaseerd is.

Net zoals boven vermeld, worden de ingediende klachten eerst geschift door het NICAM zelf, teneinde alle niet-serieuze of onontvankelijke klachten te lozen. 87% van de klachten worden op deze manier afgehandeld. Meestal volstaat een enkele mail met informatie over hoe Kijkwijzer in elkaar zit, daar deze klachten ingediend worden door mensen die niet (voldoende) bekend zijn met de regels omtrent uitzendtijdstippen en criteria voor classificatie. Ook als geen twijfel bestaat over de inhoud van een film, handelt het NICAM deze klachten af, middels een gemotiveerd antwoord. Indien al het bovenstaande niet het geval is, dan wordt de klacht doorgestuurd naar de Klachtencommissie.

“Wanneer een klacht officieel door de Klachtencommissie in behandeling is genomen, wordt de beklagde partij aangeschreven over het feit dat er een klacht is ingediend, vergezeld van een afschrift van de klacht. Tevens wordt de beklagde partij geïnformeerd over het feit dat zij de mogelijkheid heeft om binnen een bepaalde termijn een verweerschrift in te dienen, waarvan een kopie naar de klager wordt verstuurd. Verder wordt gevraagd om (kopieën van) de audiovisuele productie mee te zenden. Ook de klager ontvangt een bevestiging van het feit dat de klacht officieel in behandeling wordt genomen door de Klachtencommissie en dat hij te zijner tijd een kopie van het verweerschrift en een uitnodiging voor de zitting ontvangt.” (Intomart, 2002b, p. 73-74)

Van de 24 klachten die door de Klachtencommissie zijn behandeld, zijn er 15 waarbij de klager het niet eens is met de toegekende classificatie. Zes ervan hebben betrekking op uitzendtijdstippen, één op het ontbreken van een classificatie, één heeft te maken met de inhoud van de productie en één hekelt het toegangsbeleid.

Van de 21 klachten die reeds behandeld waren bij de publicatie van het eindrapport, zijn er zeven ongegrond verklaard omwille van correcte classificaties of onduidelijkheden met betrekking tot het product waarop de klacht gebaseerd is. *“Bij vier klachten is er niet overgegaan tot het opleggen van een sanctie. In acht gevallen is een waarschuwing als sanctie opgelegd en in twee gevallen is er een boete gegeven. Dat er in het verleden bij zaken geen sanctie is opgelegd ondanks het feit dat de klacht gegrond was heeft de volgende redenen. Naast het feit dat het in die gevallen de eerste keer was dat er tegen de beklagde partij een klacht is ingediend, hebben omstandigheden als een tijdsoverschrijding van enkele minuten [en] een verschoonbaar beroep op een vastliggend uitzendschema meegespeeld.”* (Intomart, 2002b, p.74) Wanneer een bedrijf reeds een waarschuwing heeft gekregen, dan kan de volgende keer tot een geldboete overgegaan worden. En dit werd ondertussen reeds vele malen toegepast, getuige de uitspraken van de Klachtencommissie (<http://www.kijkwijzer.nl>). Jammer genoeg vindt men hier wel niet het aantal (gegronde) klachten terug.

Niemand heeft beroep aangetekend bij de Commissie van Beroep.

Over de snelheid van afhandeling kunnen we kort zijn: 57% van de klachten wordt binnen de twee weken afgehandeld en 81% is reeds binnen de vier weken afgehandeld. Dit zijn de klachten die door het NICAM zelf worden afgehandeld. De anderen geraken echter minder vlug opgelost. Dit komt omdat de Klachtencommissie niet voor een enkele klacht zitting houdt, en omdat er een periode voorzien is voor het verweerschrift van de beklagde partij.

Hieruit kunnen we concluderen dat:

-de bekendheid aan het toenemen is, gezien het toenemend aantal klachten.

-de meeste klachten vlug (intern) afgehandeld worden, maar toch enkele zaken té lang aanslepen. Hierdoor verliezen sommige sancties hun effect.

3.2.2.b Eindrapport Commissariaat voor de Media

Het volgende eindrapport is van het Nederlandse Commissariaat voor de Media, dat zoals reeds vroeger in deze scriptie vermeld, een soort ‘zusterorganisatie’ van het NICAM is, aangezien het instaat voor de naleving van het verbod op uitzending en distributie van beelden die *ernstige* schade kunnen berokkenen.

Omdat het Commissariaat voor de Media eveneens onder de bevoegdheid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen valt, haar bevoegdheden aanleunen bij deze van het NICAM en deze al iets langer uitoefent, werd ook haar verzocht het functioneren van het NICAM te evalueren, waaraan in december 2002 beantwoord werd.

Dit oordeel werd deels gebaseerd op het NICAM jaarverslag 2001, het Intomart eindrapport onderzoek zelfregulering audiovisuele producten, alsook eigen bevindingen. Over de discussie rondom het op te richten Media-expertisecentrum werd ook verhaald, maar dit komt pas later in deze thesis aan bod.

- Algemeen

Aangezien het NICAM op 30 augustus 1999 werd opgericht, waarna het per 1 december 1999 operationeel werd en vanaf 17 maart 2001 het ontwikkelde systeem Kijkwijzer van toepassing is op televisie, is het dus reeds een jaar functioneel bij de publicatie van dit eindrapport. Zo begint het Commissariaat voor de Media dan ook haar paper: *“Er is in deze korte tijd naar ons oordeel, veel werk verricht. Het NICAM heeft laten zien dat het systeem van zelfregulering goed werkt. De aangesloten omroepinstellingen nemen hun taak serieus en proberen aan de hand van het door het NICAM vastgestelde classificatiesysteem hun programmaonderdelen zo goed mogelijk in te delen. Dat dit in de praktijk af en toe mis gaat is inherent aan het systeem waarbij de omroepinstellingen zelf de programmaonderdelen classificeren. Het is dan ook juist daarom dat het NICAM beschikt over een onafhankelijke klachtencommissie, [...]”* (Commissariaat voor de Media, 2002, p.1)

- Verantwoordelijkheden Commissariaat – NICAM

In het convenant dat afgesloten werd tussen het CvdM en het NICAM, werd opgenomen dat gebruik gemaakt zou worden van het classificatiesysteem van het NICAM om te beoordelen of er sprake is van ernstige schade. Dit werd echter nog niet uitgewerkt, en daarom werd afgesproken om het domein van het CvdM af te bakenen aan de hand van de definitie in het wetboek van Strafrecht. Dit is overigens enkel van toepassing op televisie, daarom was/is geen aparte beschrijving benodigd.

Sinds de oprichting van het NICAM, meer bepaald de Klachtencommissie, is het aantal klachten over de inhoud van programmaonderdelen bij het CvdM drastisch afgenomen. In het convenant werd ook opgenomen dat klachten, die verkeerdelijk bij het Commissariaat terecht komen, naar het NICAM doorgestuurd dienen te worden. Dit komt trouwens nauwelijks voor. De klager weet immers de weg naar het NICAM goed te vinden. Getuige daarvan zijn de 418 ingediende klachten van maart 2001 tot en met mei 2002. Dit cijfer is afkomstig van het Intomart eindrapport (2003).

- Uitzendtijdstippen

Bij de oprichting mocht het NICAM, volgens artikel 52d §2 van de Mediawet, zelf de uitzendtijdstippen bepalen. In de praktijk is gebleken dat zij zich geconformeerd hebben aan de tijdstippen die bepaald waren in het 'oude' artikel 53 van de Mediawet, namelijk 20u en 22u. Oorspronkelijk was het CvdM tegen het overlaten van deze verantwoordelijkheid aan het NICAM, maar zij hebben zich behoorlijk van deze taak gekweten waardoor er hierover geen discussie is ontstaan. Slechts éénmaal heeft een omroep bewust ervoor gekozen deze tijdstippen niet na te leven en een programma met de leeftijdsclassificatie '16' om 21u ipv. 22u reeds uit te zenden. Het NICAM heeft dit bestraft met de hoogst mogelijke boete, met name € 22.727, wat volgens het CvdM een adequate beslissing was. Deze sanctie is vergelijkbaar met wat het CvdM vroeger kon opleggen. Daarom ziet het Commissariaat geen voordeel in het heropnemen van de oude tijdstippen in een nieuwe wet.

Er kan hierbij opgemerkt worden dat, indien een omroep meermaals deze tijdstippen negeert, het NICAM het Commissariaat voor de Media kan verzoeken het

lidmaatschap bij het NICAM op te zeggen. Het CvdM pleit ervoor ook deze bevoegdheid bij het NICAM zelf te leggen. Wanneer immers het lidmaatschap opgezegd wordt, komt de betreffende omroep vanzelf onder controle van het Commissariaat, dat desnoods de zendvergunning ervan kan schrappen.

- Klachtenprocedure

“In onze brieven van 7 februari 2000 en 14 december 2000 hebben wij aangegeven dat het NICAM zich actief zal moeten presenteren als de instantie waar mensen met klachten terecht kunnen, mede omdat het NICAM niet zelfstandig monitort of de aangesloten omroepinstellingen op de juiste wijze hun programmaonderdelen classificeren en zich vervolgens aan de uitzendtijdstippen houden. Het NICAM heeft dit naar ons oordeel uitgebreid gedaan en is hierin, gelet ook op het Intomart rapport, geslaagd.” (Commissariaat voor de Media, 2002, p.2-3)

Het Commissariaat voor de Media spoort, ondanks de goede prestaties, het zelfstandig monitoren aan, teneinde niet op klachten te moeten wachten, of, zoals in bovenvermeld geval, vooraf te kunnen ingrijpen wanneer een omroep aangeeft zich niet aan de uitzendtijdstippen te houden. Dit ingrijpen is gelet op de taken en bevoegdheden van het NICAM niet vanzelfsprekend. In artikel 48 van de Mediawet staat bovendien dat de omroepinstelling zelf verantwoordelijk is voor wat in haar zendtijd wordt uitgezonden, en in artikel 7 van de Grondwet staat eveneens dat er geen voorafgaand toezicht kan zijn op de inhoud van een radio- of televisie-uitzending. Ook het Commissariaat kan hierdoor niet voorafgaand ingrijpen.

Niettemin is het CvdM van mening dat het NICAM inzake twijfelachtige bioscoop- en videoclassificaties, eerder moet overleggen met de betrokken branches. Dit heeft immers ook zijn gevolgen voor de klachtenprocedure: in sommige zaken neemt die vanwege de zorgvuldige afhandeling immers teveel tijd in beslag, waardoor de sancties hun effect missen, bijvoorbeeld bij series of door omzetting naar video. Er werd echter wel reeds aan een versnelling van de procedure gewerkt.

Dat, in het geval van een klacht, ook ambtshalve getoetst wordt of een programma ook niet op andere vlakken gefaald heeft vindt het CvdM eveneens een goede zaak.

Tenslotte heeft het Commissariaat twee gevallen vastgesteld waarbij de zender spijt heeft betuigd, waardoor de klager geen formele klacht heeft neergelegd bij de Klachtencommissie. Men moet hierbij op zijn hoede zijn dat de omroepen hierdoor geen ‘gecalculeerd’ gedrag beginnen te vertonen om zo alsnog een sanctie te ontlopen.

Het NICAM werd hierover ingelicht, en beweert dat het hier om minimale overtredingen ging en dat dit geen beleid zou worden voor klachtenafhandeling van het NICAM.

- Pictogrammen

In artikel 22 van de Europese richtlijn “Televisie zonder Grenzen” staat ‘dat programma’s die schade kunnen toebrengen aan de lichamelijke, geestelijke of zedelijke ontwikkeling van minderjarigen door een akoestische waarschuwing voorafgegaan moeten worden of dat zij gedurende de *gehele* uitzending herkenbaar moeten zijn aan een visueel symbool’. In het deelreglement televisie (cf. bijlagen) van het NICAM is echter opgenomen dat de omroepinstelling ervoor zorgt dat de pictogrammen ‘direct voorafgaand aan’ of ‘aan het begin’ van het programmaonderdeel in beeld worden gebracht. Het Commissariaat is er voor de pictogrammen niet enkel vóór of in het begin van een programma te tonen, maar ook gedurende de gehele uitzending.

Tevens werd in het deelreglement televisie van het NICAM opgenomen dat de omroepinstellingen ‘de verplichting hebben zich in te spannen de pictogrammen te laten plaatsen in programma-aankondigingen’ in bijvoorbeeld omroep- en dagbladen. De omroepen komen deze verplichting tegemoet, maar de kwaliteit ervan laat soms te wensen over. Eén programmablade vermeldt zelfs helemaal geen pictogrammen. Het NICAM dient de omroepen ertoe aan te zetten zich nog meer in te spannen.

- Aansluiting omroepinstellingen

“De grote landelijke commerciële en publieke omroepinstellingen zijn vanaf de start van het NICAM via de Vestra en de NOS aangesloten bij het NICAM. Ook de regionale en lokale publieke omroepinstellingen zijn via ROOS en OLON aangesloten bij het NICAM. Desondanks zijn er tot op heden vier categorieën omroepinstellingen die zich (nog) niet bij het NICAM hebben aangesloten. Het betreft de omroepinstellingen die toestemming hebben voor bijzondere omroep, algemene omroepinstellingen die kenmerken vertonen van bijzondere omroep, omroepinstellingen die zich vooral op het buitenland richten en kleine niet landelijke commerciële omroepinstellingen.” (Commissariaat voor de Media, 2002, p.4)

De annex ten behoeve van ‘programma’s voor bijzondere omroep’ is namelijk pas recent toegevoegd aan het deelreglement televisie. Deze annex bepaalt onder welke voorwaarden een omroepinstelling zich niet moet houden aan de uitzendtijdstippen.

Voor dit soort bijzondere omroepen zijn soepelere uitzendtijdstippen vastgelegd, waardoor natuurlijk veel omroepen zichzelf hiertoe rekenen. Maar dit was niet de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever, zo stelt het CvdM: *“Bij bijzondere omroep heeft de kijker immers bewust gekozen voor een bepaald programma-aanbod, terwijl dit bij programma’s aangeboden door omroepinstellingen die kenmerken hebben van bijzondere omroep niet het geval is.”* (Commissariaat voor de Media, 2002, p.5) Het Commissariaat voor de Media spoort het NICAM dan ook aan de aansluiting zo spoedig mogelijk te bevorderen. Tevens heeft het zich voorgenomen actief te gaan toezien op zenders die zich voor 1 april 2003 nog niet hebben aangesloten.

De derde categorie, ‘de algemene en bijzondere omroepinstellingen die een Nederlandse toestemming hebben, maar zich met het programma richten op het buitenland’, werpt als reden voor niet-aansluiting op dat de pictogrammen niet universeel zijn. Het NICAM heeft dit erkend en bij het CvdM voorgelegd. Het Commissariaat besliste dat deze in elk geval de leeftijdspictogrammen dienen uit te zenden en de algemene omroepen zich dienen te houden aan de uitzendtijdstippen.

Deze bijzondere omroepinstellingen zijn vooral zenders die voornamelijk seks en porno uitzenden. Ze dienen zich dan ook te conformeren aan de Nederlandse regels.

Het mag aangenomen worden dat de vierde categorie, de kleine niet landelijke commerciële omroepinstellingen, niet zondigen tegen artikel 52 van de Mediawet. Daarom kunnen deze omroepen dan ook niet gedwongen worden zich aan te sluiten bij het NICAM. Het CvDM heeft zichzelf er toe verbonden deze actief te monitoren.

Er werden nog geen klachten ontvangen over al deze omroepen.

- Eindoordeel

“Naar het oordeel van het Commissariaat functioneert het NICAM goed. In twee jaar tijd is veel bereikt en heeft het NICAM zijn bestaansrecht dan ook meer dan bewezen. Voor wat betreft televisie is er duidelijk vooruitgang ten opzichte van de situatie van het ‘oude’ artikel 53 van de Mediawet. Werd er in het verleden alleen bij door de Nederlandse filmkeuring gekeurde films rekening gehouden met het uitzendtijdstip, nu worden alle programmaonderdelen geclassificeerd en afhankelijk van de classificatie na 20:00 of 22:00 uur uitgezonden. Wij hebben geconstateerd dat omroepinstellingen hebben ingegrepen in hun programmering. [...] Er is nu eenduidigheid over leeftijdsclassificatie van diverse programmasoorten en is er toezicht op de eigen verantwoordelijkheid van de omroep. Natuurlijk valt er nog wat te verbeteren, maar dat is inherent aan de korte periode waarin het NICAM functioneert. Gelet op de resultaten van het NICAM tot nu toe, alsmede gelet op interesse vanuit Europa voor het zelfreguleringsstelsel van Nederland, moet dit naar ons oordeel zeker worden voortgezet.” (Commissariaat voor de Media, 2002, p. 6)

Het commentaar is dus zonder meer lovend te noemen. Toch kunnen we een kleine verbetering aanbrengen. Er wordt gezegd dat nu alle programmaonderdelen geclassificeerd worden. In de praktijk is dit wel het merendeel, maar zijn er toch enkele uitzonderingen, zoals live-uitzendingen (oa. het journaal) of reclamestukken.

3.2.2.c Europese Commissie 2003

Ook Europa kijkt ondertussen niet met lede ogen toe. De Europese Commissie ziet een 'voortrekkersrol' weggelegd voor de Europese Unie op het vlak van de bescherming van minderjarigen (European Commission, 2003, p. 67). Daarom gaf ze de onderzoeksbureaus Olsberg | SPI en KEA European Affairs in samenwerking met KPMG de opdracht de classificatiesystemen van alle 'EU and EAA member states' te bestuderen en te evalueren.

Concreet werd gezocht naar de te volgen strategie, indien de bescherming van minderjarigen tegen schadelijk audiovisueel materiaal op Europees niveau aangepakt zou worden. Want zoals reeds vermeld is men bezig aan het zoeken naar een 'Europees vergelijkbaar en doeltreffend classificatiesysteem' (EU, 1998). We behandelen echter enkel de voor onze opzet relevante stukken.

Na het eerste algemeen gedeelte, komt men tot volgend besluit: *"The Consultants noticed a trend toward a common approach, when examining the developments of the European Institutions' opinions and policies, especially after the follow-up 1998 Council Recommendation. This trend toward a uniform system focuses on the issue of the protection of minors, where self-regulation is considered a useful instrument adaptable to the changing media landscape in Europe. The Council, the Commission and the Parliament agree on the perspective that shifting responsibility from national public authorities towards the private sector (industry, service providers) and the civil society is the appropriate response to the challenges represented by globalisation – reflected by rapid technological changes and increased content delivery."* (European Commission, 2003, p.74)

Een systeem gebaseerd op zelfregulering wordt als het meest gepaste antwoord op de globalisering gezien. En ook andere, voor overheden zeker niet te verwaarlozen redenen dragen hiertoe bij: *"Self-regulation also implies a relative ease, as well as cost-efficiency and time-saving processes."* (European Commission, 2003, p.109)

Voor het NICAM/de Kijkwijzer kwamen ze tot het besluit dat de classificatie online kan gebeuren en dit in minder dan 10 minuten. Nadeel ervan is dan weer dat de aangesloten bedrijven getrainde codeurs moeten aanwerven/betalen die dan juridisch verantwoordelijk zijn voor de 'in-house' classificaties.

In andere landen daarentegen neemt de keuring veel meer tijd in beslag: veelal moet de producent of distributeur de Filmkeuring schrijven en alle benodigd materiaal eraan toevoegen. Dan moet de producent/distributeur wachten tot de film gescreend wordt binnen een speciaal comité, dat enkel op geregelde tijdstippen afspreekt. En dan moet nog altijd een beslissing genomen worden. Deze termijn kan zelfs oplopen tot 2 maanden, zoals dat het geval is in Groot-Brittannië (European Commission, 2003).

Er wordt hierbij aan toegevoegd dat, alhoewel de Kijkwijzer in feite een systeem van zelfregulering is en de overheid de audiovisuele sector dus niet dwingt tot het systeem toe te treden, de branches toch vrijwel verplicht worden hun audiovisuele producties te classificeren. Indien een zender immers niet bij het NICAM aangesloten is, mag die zender enkel programma's uitzenden die voor iedereen geschikt zijn, en komt hij zelfs automatisch onder het toezicht van het Commissariaat voor de Media terecht, dat voortaan streng toezicht houdt op wat uitgezonden wordt.

Er geldt ook geen verplichting voor de videobranche. Toch wordt zo'n 75% reeds geclassificeerd volgens Kijkwijzer. Het Nederlandse Parlement debatteerde echter al over het al dan niet verplicht opleggen van het NICAM-lidmaatschap aan de videobranche, teneinde alle video's op het Nederlandse grondgebied te laten keuren. Het NICAM heeft geen macht over importeurs, maar moedigt het lidmaatschap aan.

Qua kost lijkt het Nederlandse systeem eveneens het beste. *"The Netherlands appears to have the least in out-of-pocket-costs, as it operates on a voluntary system, though there are training costs for people at the companies that submit the information required for rating content."* (European Commission, 2003, p.93)

Het NICAM schat deze kosten op € 700.000 gerealiseerd door de organisatie zelf en € 900.000 door de aangesloten bedrijven. Dit betreft dus enkel 'out-of-pocket' kosten. Dit zijn de kosten die nodig zijn voor het opstarten en functioneren van de Kijkwijzer.

Om de totale kost te berekenen moeten echter ook nog de indirecte kosten erbij gerekend worden. Uit een gesprek met Mr. W. Bekkers (Bekkers, persoonlijke mededeling, 2003, 28 augustus), directeur van het NICAM, en volgend op een onderzoek van dit instituut, bedraagt het totale bedrag ongeveer € 10 miljoen per jaar. Het merendeel van deze som wordt echter door de bedrijven gedragen, gezien zij de codeurs in dienst nemen.

Gezien de voordelen van het 'NICAM-schema' (met name: gebaseerd op zelfregulering, uniform voor alle media, eenvoudig te begrijpen en een korte duur voor het classificeren zelf) en de lage kost ervan (het minste 'out-of-pocket' kosten van alle onderzochte landen) is het dan ook niet verwonderlijk dat dit systeem warm aanbevolen wordt:

“The Netherlands’ NICAM scheme provides uniform rating of content across distribution platforms. It also provides readily understood (via symbols) content descriptors so that audiences may understand the reason for the rating. Furthermore, it is both voluntary and self-regulatory. Bodies submitting content for rating complete a detailed questionnaire, which is then analysed by computer resulting in a rating and the corresponding content descriptors. Though it is a recent innovation, and there have been some complaints about costs incurred by companies that submit films for ratings, this is a system with increasing success and acceptance among consumers. [...] It is worth noting that it is possible to imagine a ratings structure that combines the best elements from these three examples to provide a harmonisation that reflects cultural differences. The EU and EEA Member States could adopt the Nordic example of harmonising their ratings systems in a way that allowed for the reflection of different standards. It could adopt the NICAM methodology of uniform rating across media and the ISFE example [=PEGI] of applying uniform ratings across territories.” (European Commission, 2003, p.114)

3.3 *Kritische overwegingen en eigen evaluatie*

3.3.1 *Evaluatie Intomart Eindrapport*

Aan de onderzoeksvragen van Intomart is te zien dat de Nederlandse overheid veel zorg besteedt aan de bekendheid, kennis en gebruik van de Kijkwijzer bij de ouders. Dat is volgens ons geen slechte zaak. In de cinema en videotheek worden kinderen namelijk de toegang geweigerd indien een film niet voor hen geschikt (lees: schadelijk) bevonden is, althans in theorie. Éénmaal thuis verandert de situatie compleet. Hoewel zenders immers gebonden zijn aan de wettelijk bepaalde uurdrempels (respectievelijk 20u voor producties schadelijk tot 12 jaar en 22u voor producties die schadelijk kunnen zijn voor jongeren tot 16 jaar), kunnen enkel de ouders effectief erop toezien dat hun kinderen geen producties bekijken die niet voor hen bestemd zijn. Aldus heeft de Kijkwijzer ook een adviserende functie. Daarom is het van groot belang dat ouders bekend zijn met het systeem, het ook daadwerkelijk kennen en het zo mogelijk zelfs gebruiken in hun voordeel. Zo kunnen ouders er bijvoorbeeld voor kiezen om samen met hun kinderen op voorhand de tv-gids te raadplegen en zo samen te bepalen wat ze wel of niet mogen bekijken. In vaktermen heet dit mediaopvoeding (Valkenburg, 1997). Controle is natuurlijk aangeraden, daarom zou het ook beter zijn dat de pictogrammen constant in beeld vertoond worden, zoals aangegeven in de Europese richtlijn 'Televisie zonder Grenzen' (89/552/EEG).

Er is volgens Intomart (2004) en onze eigen bescheiden mening gebleken dat de mate van bekendheid, kennis en gebruik van de Kijkwijzer reeds vrij goed zitten, maar nog net iets beter kunnen. Zoals verwacht mag worden is de bekendheid van de Kijkwijzer significant groter als deze bij naam vernoemd wordt. Wij zijn net zoals Intomart van de mening dat dit volledig toe te schrijven is aan het falen van het 'actieve' geheugen van sommige respondenten als deze gevraagd worden naar 'hét classificatiesysteem voor audiovisuele media'. Het gegeven dat veel respondenten al bij het horen van enkel de naam weten over wat het gaat, steunt hierbij onze stelling.

Dat ook aandacht besteed wordt aan de mate van bekendheid, kennis en gebruik bij kinderen kunnen we alleen maar aanmoedigen. Want zelfs al weten kinderen nog niet zo goed wat al dan niet schadelijk voor hen is, toch is gebleken dat ook kinderen bekend zijn met de Kijkwijzer, het systeem ook echt kennen en zelfs gebruiken (Intomart, 2002), al kunnen we dat laatste natuurlijk niet echt nagaan. Iets wat oudere kinderen zouden volgens ons wel eerder de neiging hebben iets te doen wat in feite niet mag. Daarom is controle belangrijk, vooral voor kinderen tussen 12 en 16 jaar.

Bijgevolg pleiten we ook voor een strengere controle op het toegangs-/ verhuur- en verkoopbeleid. Nu kunnen kinderen immers zonder veel moeite films bekijken die niet voor hen bestemd zijn op basis van de Kijkwijzer, zelfs al ontkennen ze dit natuurlijk zelf (Intomart, 2002b). Hiervoor kunnen ze onder andere in de videotheek terecht.

Volgens het convenant afgesloten tussen de sector en het NICAM dienen de uitbaters van videotheken zich ervan te vergewissen dat ze geen producties uitlenen aan personen voor wie de productie op basis van de Kijkwijzer niet bestemd is. Er is echter gebleken dat men in de praktijk hierbij op enkele problemen stuit: *“Vooral bij verkoop van producties in winkels en soms bij de verhuur in videotheken en bibliotheken wordt minder gelet op leeftijdleeftijd. Het argument hierbij is dat er vaak een oudere aanwezig is die de verkoper beïnvloedt.”* (Intomart, 2004, p. 52)

Als het dan voorvalt dat een minderjarige te maken krijgt met mogelijke schadelijke producties, dan is het uiteraard van groot belang dat men hiertegen kan protesteren. Te meer omdat een systeem gebaseerd op zelfregulering staat of valt met zijn klachtenafhandeling. Daarom werd hieraan reeds veel aandacht besteed vanwege het NICAM. Ondanks deze inspanningen menen we toch nog een kleine opmerking te kunnen maken. Er is ons immers opgevallen dat de klachten eerst bij het NICAM toekomen en dat deze de klachten ambtshalve afhandelt of, indien nodig, doorstuurt. We zijn ons ervan bewust dat het NICAM waarschijnlijk uit praktische overwegingen het verzamelpunt vormt, omdat deze het meest bekend is, en zo de drempel laag gehouden wordt, toch kan dit bij de buitenstaander vrij verdacht overkomen.

3.3.2 *Evaluatie Eindrapport Commissariaat voor de Media*

Het eindrapport van het Commissariaat voor de Media is volgens ons de meest grondige en betrouwbare van alle evaluaties, waar bijna niets op aan te merken valt, dankzij onder meer de in het vakgebied rijkelijk opgelopen ervaring.

In zijn functie is het Commissariaat voor de Media een moeder/zusterorganisatie van het NICAM. Het CvdM controleert zoals gezegd op inbreuken betreffende *ernstige* schade, waardoor het complementair is met het NICAM. Daarom vroeg de Nederlandse overheid net deze instantie om professioneel advies over het NICAM.

De conclusie hiervan was zonder meer lovend te noemen. Toch menen we dat het Commissariaat hierbij enigszins bevooroordeeld te werk ging, omdat het volgens ons gediend is met het behoud van het NICAM, aangezien ze in hetzelfde schuitje zitten. Een ongunstig rapport zou dan mogelijk negatieve gevolgen met zich meebrengen. Het NICAM nam ook heel wat werk van hen over, zoals bijvoorbeeld de afhandeling van het merendeel van de klachten, zoals het CvdM ook zelf stelt (Commissariaat voor de Media, 2002, p. 2). Op zich is dit natuurlijk geen ramp, zolang men in gedachten houdt dat men vanuit één bepaald perspectief rapporteert.

3.3.3 *Evaluatie Rapport Europese Commissie*

Het EC Report (2003) is een geval apart. Zoals vermeld werden alle in de EU en EAA lidstaten geldende systemen grondig geanalyseerd, maar slechts summier geëvalueerd. Toch meent men te kunnen besluiten dat indien men tot een 'Europees vergelijkbaar en doeltreffend systeem' (EU, 1998) wil komen, men het best gediend is met de methodiek van de Kijkwijzer (European Commission, 2003, p. 114). Jammer genoeg konden we niet zwart op wit terugvinden waarom. Waarschijnlijk komt dit omdat men in de praktijk niet alle systemen naast elkaar kon leggen, vanwege de omvang van de opdracht en het feit dat deze door verschillende onderzoeksbureaus uitgevoerd werd.

3.3.4 *Eigen evaluatie*

Tot slot willen we nogmaals benadrukken dat onze eigen evaluatie (van de evaluaties) slechts een aanvulling is op het onderzoek verricht door zowel Intomart, het Commissariaat voor de Media als de EU. Dit besluit is evenwel geen excuus voor onze eigen evaluatie. We wensen enkel duidelijk te maken dat wij niet over zoveel expertise en middelen beschikken als zowel het onafhankelijke onderzoeksbureau Intomart, het Commissariaat voor de Media, dat door zijn opdracht veel ervaring opdeed, als de EU, dat zijn analyse aan enkele internationaal gerenommeerde onderzoeksbureaus uitbestede. Dit terzijde, hebben we geprobeerd zo kritisch mogelijk het systeem te doorlichten, aan de hand van zowel interne ondervindingen als externe gegevens. Dit leverde ons toch enkele kanttekeningen op die we niet of slechts impliciet teruggevonden in eerder onderzoek. Zoals het feit dat de controle nog heel wat te wensen over laat, iets wat door Intomart (2002b) slechts onderzocht werd aan de hand van enkele ondervinding van jongeren. Dit terwijl de controle, of eerder het gebrek eraan toch ook één van de heikele punten was in het rapport van Van der Burg en Van den Heuvel (1991), wat uiteindelijk leidde tot het afschaffen van de Filmkeuring. Ook mag volgens ons niet alle aandacht gevestigd worden op de bekendheid en kennis van de Kijkwijzer ten nadele van het gebruik. De toename van het ene leidt immers niet rechtstreeks tot een toename van de laatste.

Al deze aanmerkingen niet te na genomen, menen we te kunnen besluiten, in navolging van Winston Churchill, dat de Kijkwijzer de *minst slechtste* oplossing is voor de classificatie van (mogelijk) schadelijke audiovisuele producties. Het systeem biedt volgens ons heel wat voordelen die bij andere systemen ontbreken, zoals het relatieve gemak waarmee producties geclassificeerd worden, evenals het relatieve gemak voor de consument om zich een mening te vormen omstreeks een bepaalde productie. Als men dan toch 'een' systeem nodig heeft, dan is men volgens ons het best af met de Kijkwijzer. We menen ons hierin gesterkt door de conclusies van zowel Intomart, het Commissariaat voor de Media als de EU, die dit systeem warm aanbevelen. Vervolgens bekijken we of dit echter genoeg is om te voldoen aan de maatschappelijke bekommernissen die aan het systeem ten grondslag liggen.

De Kijkwijzer/het NICAM hebben hun bestaan immers te danken aan de bezorgdheid omtrent de bescherming van minderjarigen tegen schadelijke invloeden en de vraag naar een effectieve aanpak hiervan. In dit hoofdstuk trachten we kort na te gaan of de Kijkwijzer aan deze twee eisen al dan niet voldaan heeft.

Men kan niet naast de feiten kijken: er is gebleken dat diverse omroepinstellingen in hun programmering hebben ingegrepen (Intomart, 2004 & Commissariaat voor de Media, 2002). De 'oude' uurdrempels van 20u en 22u worden eindelijk nageleefd. Recentelijk werden de boetes daarom nog opgetrokken tot 135.000 €. Daardoor worden enkele omstreden programma's die vroeger zelfs in de namiddag werden uitgezonden nu pas laat op de avond geprogrammeerd, zodat kinderen ze normalerwijs niet kunnen zien. Ze worden overigens ook nog begeleid door een visueel signaal. Hiermee komt men dus ook tegemoet aan de Europese regelgeving.

De Europese richtlijn van 1997 (97/36/EG) stipuleert echter eveneens dat programma's constant vergezeld moeten worden door deze signaletiek, terwijl in Nederland enkel in het begin en na een onderbreking de pictogrammen in beeld verschijnen (Commissariaat voor de Media, 2002). Dit heeft echter nog steeds niet tot gevolgen geleid. Wij pleiten voor een adaptatie aan de Europese regelgeving.

Tevens worden nu ook bijna alle genres geclassificeerd (live-uitzendingen en reclameblokken worden nog altijd niet geclassificeerd), terwijl bij de oude Filmkeuring alleen films gekeurd werden. En niet alleen wordt de Kijkwijzer toegepast op verschillende genres, maar ook op verschillende media. Dit heeft bijgedragen tot de duidelijkheid en waterdichtheid van het systeem. Mogelijk kunnen er hierdoor wel nog enige kinderziektes voorkomen, omdat men nog onvertrouwd is met classificatie. Deze zijn echter eigen aan het systeem van zelfregulering en zullen naar verwachting na verloop van tijd verdwijnen. Overigens is het NICAM nu ook begonnen met monitoren.

Op moreel vlak heeft de Kijkwijzer bovendien bijgedragen tot een verhoogd bewustzijn over mogelijke schadelijke effecten en tot aangepast gedrag bij ouders.

4. Besluit

4.1 Conclusies

De Kijkwijzer evalueren was geen gemakkelijke opgave, omdat geen maatstaven voor handen waren. De doelstellingen werden immers niet duidelijk vooraf bepaald. De Kijkwijzer is eveneens de eerste in zijn soort, dus konden we het systeem ook niet zomaar vergelijken. We hebben echter zelf enkele criteria bepaald, waaraan een classificatiesysteem moet voldoen teneinde aan de behoeften van alle betrokkenen te beantwoorden. Dit waren: bekendheid, kennis, gebruik en beoordeling op het niveau van de consumenten, tijdsduur voor het classificeren, beoordeling en gebruiksgemak op het niveau van de codeurs, kost en efficiëntie op het niveau van de opdrachtgever. Nu kunnen we de Kijkwijzer hiertegen afwegen.

Door de publiekmetingen van Intomart is gebleken dat negen op de tien mensen reeds bekend zijn met de Kijkwijzer, en dat dit aantal nog steeds toeneemt. Ook de kennis ervan zit goed. En volgens de laatste meting van Intomart in januari 2003 blijkt dat 77% van de ouders (die de voornaamste doelgroep uitmaken) het systeem al dan niet op regelmatige basis gebruiken. Eveneens negen op de tien ouders vinden een 'waarschuwingssysteem als Kijkwijzer' zinvol. De Kijkwijzer scoort dus op alle vlakken goed op het niveau van de consumenten.

Ook op het niveau van de codeurs zit het goed. Uit het Intomart eindrapport (2002b) blijkt dat acht op de tien vindt dat het systeem een toekomst heeft. De helft vindt dat het systeem zich reeds bewezen heeft. Apart van enkele stukken, die extra aandacht verdienen, voldoet ook de vragenlijst aan de normen van de codeurs zelf. Hierbij kan vermeld worden dat dankzij de trainingssessies en de Codeurcommissie de bedrijven nog extra begeleid worden. De vragenlijst werd ook al enkele keren aangepast teneinde het gebruiksgemak nog te verhogen. Daardoor werd de tijdsduur voor het classificeren zelf opnieuw ingekort. In het EC Report (2003) blijkt dat dit ongeveer 10 minuten duurt. Geen enkel ander classificatiesysteem neemt zo weinig tijd in beslag.

Het laatste niveau is dit van de opdrachtgever, in dit geval de Nederlandse overheid. Die moet zoals steeds snoeien in uitgaven, daarom was een systeem gebaseerd op zelfregulering een must; ook al door het immer toenemend aantal audiovisuele producties. Ook het EC Report (European Commission, 2003) maakt hiervan melding. Toch moet hiermee voorzichtig omgesprongen worden, wil men het probleem effectief aanpakken. Het Kijkwijzer-systeem heeft bewezen dit te kunnen realiseren binnen een aanvaardbare kost. Uit het EC Report blijkt immers dat het Kijkwijzer-systeem het minst out-of-the-pocket kosten heeft van alle EU en EEA lidstaten. En toch is dit één van de doeltreffendste methoden. Er is immers gebleken (Intomart, 2002b & Commissariaat voor de Media, 2002) dat zenders effectief hun programmatie hebben aangepast, en dat in de gevallen waar toch problemen ontstonden, de klachtenprocedure voor een correctie heeft kunnen zorgen.

De Kijkwijzer is dus gebaseerd op zelfregulering. Bijna vanzelfsprekend krijg je dan met problemen te maken. Hier gaan we er dan ook iets dieper op in. Deze problemen zijn inherent aan een systeem waarin je de 'slager zijn eigen waren laat keuren' (uitspraak oppositiepartijen CDA, SP en SGP bij voorstelling in het Parlement). Volgens NICAM-directeur Wim Bekkers (persoonlijke mededeling, 2003, 28 augustus) hebben we hier echter enkel te maken met kinderziektes. Want een bedrijf dat zich niet houdt aan de regels zal zich wellicht niet twee maal aan dezelfde steen stoten. Daar zorgt de klachtenprocedure normalerwijs wel voor. Een volgens hem tekenend voorbeeld hiervan is de zaak van de zender Yorin, die bewust de film 'Saving Private Ryan' een uur te vroeg uitzond. Yorin kreeg meteen de toen hoogst mogelijke boete, met name € 22.727. Zelfs voor een commerciële omroep is dit niet zomaar een peulschil.

Er wordt op gerekend dat de concurrentie en ouders gaan toezien op de naleving. Daarom wordt de drempel voor het indienen van een klacht zo laag mogelijk gehouden. En in de praktijk is gebleken dat dit ook effectief werkt. Getuige daarvan is het toenemend aantal klachten in de beginperiode. De stijging is volgens het onderzoeksbureau Intomart te wijten aan de toenemende bekendheid. De recent ingezette daling van het aantal klachten duidt er eens te meer op dat de zenders in hun programmering ingegrepen hebben, wat ook blijkt uit de zendschema's zelf.

Toch stelt ook het Commissariaat voor de Media (2002) zich de vraag of het niet beter zou zijn dat het NICAM zelf zou gaan monitoren teneinde niet te moeten wachten op klachten. Want als een klacht toekomt op het bureau is de schade immers meestal al geleden. En ook de klachtenprocedure neemt nogal wat tijd in beslag, waardoor de sanctie soms veel te laat komt. Zoals bijvoorbeeld bij bioscoopfilms, die na enkele weken reeds uit de zalen verdwenen zijn, en zo in een korte periode veel schade aanrichten. Het NICAM werkte hiervoor echter wel reeds aan een spoedprocedure.

Het toegangsbeleid bij de audiovisuele branche laat immers nogal wat te wensen over. Bioscoopfilms die een leeftijdsclassificatie van '16' meekregen, zouden bijvoorbeeld 'off-limit' moeten zijn voor jongeren tot 16 jaar. Toch gebeurt het nogal eens dat men dit door de vingers ziet. En ook de verhuur/verkoopcentra van video en DVD zien er niet zo nauwlettend op toe dat kinderen, volgens het convenant afgesloten met het NICAM, enkel films uitlenen die voor hen bestemd zijn. Zoals vermeld, heeft dit niet zozeer te maken met een tekort aan kennis van de regelgeving, maar is het veeleer een praktisch probleem. Hoe maak je de begeleidende ouder immers wijs dat de gekozen film zijn/haar kind schade kan toebrengen en dus niet uitgeleend mag worden? Nochtans zijn de regels duidelijk. Daarom pleiten we voor een doorgedreven controle hiervan. Zelfs al gaat het volgens het Intomart eindrapport van 2002 enkel over randgevallen, toch kan dit de geloofwaardigheid van het systeem in het gedrang brengen.

Maar ook hier ontstaat er opnieuw een probleem. Enkele kleine 'films d'art' die een aantal controversiële thema's als geweld en erotiek niet schuwen, vallen door de Kijkwijzer ook onder deze regelgeving, en verliezen bijgevolg nog meer inkomsten. Daarom vragen de producenten hiervoor om een aparte regeling. Maar we kunnen hier de vraag stellen wie dan de lijn zou trekken tussen wat tot de 'populaire' film en wat tot de 'betere' film behoort? En of kinderen daar dan ook rekening mee zouden houden? Daarom vinden we dat geen onderscheid gemaakt kan worden, niet alleen omwille van de naleving, maar eveneens omwille van de helderheid van het systeem.

Wanneer de moraal van de samenleving verandert, vraagt dit echter wel om één of andere aanpassing van de vragenlijst. Het systeem ontleent zijn legitimatie immers aan deze maatschappij. Wanneer seks bijvoorbeeld steeds minder een taboe vormt, dan kan ervoor geopteerd worden de leeftijdsclassificatie hierop af te stemmen. De Kijkwijzer leent zich ook hiervoor.

Enkele ouderorganisaties (oa. Ouders&Coo) vinden de vragenlijst echter nu al iets té mild. Er bestaat nochtans bewijs dat dit niet het geval is in vergelijking met andere landen: in het EC Report van 2003 bijvoorbeeld wordt een lijst van 60 films met elkaar vergeleken qua classificatie, in een onderzoek van het Duitse Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen (FSF, 2004) gebeurt dit aan de hand van een bestand van 200 filmtitels. Uit beide onderzoeken blijkt dat de Kijkwijzer qua strengheid niet moet onderdoen voor andere landen, zelfs integendeel volgens beide studies.

Daarom is ook het scepticisme (oa. van enkele ouderorganisaties en de pers) tegenover de Kijkwijzer/het NICAM onbegrijpelijk. Er werd zelfs zoveel over geschreven dat de directeur van het NICAM, dhr. Wim Bekkers durft spreken van een 'campagne tegen het NICAM' (NICAM, 2002, p. 13). Vlak na de invoering van de Kijkwijzer stond deze immers meteen ter discussie.

Uit stukken in dagbladen en nieuwsbrieven blijkt dat ouderorganisaties (de motor van deze scepsis is ongetwijfeld de ouderorganisatie Ouders&Coo) nogal wantrouwig zijn tegenover het systeem van zelfregulering (zelfs al is gebleken dat deze methode tot bevredigende resultaten leidt) en de pers een zekere fundamentele ingesteldheid tégen 'classificatie van media in het algemeen' onderhoudt.

Het NICAM verzocht Intomart dan ook om een onderzoek naar de beoordeling van de Kijkwijzer, waarvan verslag in deze scriptie (Intomart, 2003). Een grote meerderheid (68%) van de 500 ondervraagde ouders bleek tevreden te zijn met Kijkwijzer. Negen op de tien vindt Kijkwijzer zinvol en een meerderheid (85%) is gekant tegen invloed van ouderorganisaties op het media-aanbod, omdat ze zelf willen bepalen wat hun kinderen mogen zien op tv, video, DVD en in de bioscoop.

Enkele ouderorganisaties wensten immers een media-expertisecentrum op te richten, waarmee dan invloed uitgeoefend kon worden op de inhoud van producties. CDA-Kamerlid Atsma diende daarop een gelijkgestemde motie in, maar die werd uiteindelijk, door gelobby van het NICAM zelf, weerhouden. Intussen is het centrum er toch gekomen. Via dit media-expertisecentrum willen ouders meer invloed op de media, meer bepaald op de inhoud van producties. Hiervoor richten ze zich tegen Kijkwijzer, terwijl het NICAM hier nochtans niets aan kán veranderen. Het kan enkel ingrijpen als een productie een foutieve classificatie heeft meegekregen. Het staat iedereen daarom vrij hiertegen klacht in te dienen. En indien de ouderorganisaties nog meer macht willen, dan kunnen ze nog altijd zetelen in de Adviescommissie, wat ze tot op heden nog steeds niet gedaan hebben. Volgens ons kunnen deze 'drukkingsgroepen' het onderscheid niet maken tussen schadelijkheid en geschiktheid. Nochtans heeft het NICAM er alles aan gedaan dit duidelijk te maken. Het is uiteindelijk aan de ouders te beslissen of de film voor hun kind geschikt is. Het NICAM kan/hoopt met de Kijkwijzer hierbij een serieus hulpmiddel (te) verschaffen.

4.2 Toestand en toekomst NICAM

Intussen is het opgelaaide dispuut terug wat bekoeld. Door de evaluatierapporten van Intomart en het Commissariaat voor de Media, die overigens pas ná de kritiek en de motie ter oprichting van een media-expertisecentrum voor het grote publiek (en dus ook de kamerleden) beschikbaar waren, is immers gebleken dat de Kijkwijzer goed functioneert. De Nederlandse overheid heeft dan ook, na enig uitstel door de val van de regering in 2003, de toekomst van het NICAM opnieuw verzekerd tot de volgende evaluatie.

Momenteel wordt op Europees niveau een internationaal classificatiesysteem overwogen, gestoeld op het NICAM-schema (European Commission, 2003). Met PEGI, dat een perfecte afspiegeling vormt van de Kijkwijzer, is aangetoond dat een Europese aanpak mogelijk is. Dit biedt perspectieven voor het NICAM dat nu al instaat voor PEGI voor een periode van drie jaar.

5. Bibliografie

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Biltreyst, D. (1995). *Hollywood in het avondland*. Brussel: VUBPress.

Cantor, J. (2001). *Rating Systems for Media*. Verschijnt in: *Encyclopedia for International Media and Communications*. Academic Press.

Commissariaat voor de Media. (2002). *Evaluatie NICAM*. Hilversum: Commissariaat voor de Media.

Deckmyn, Y. (1999). *Filmkeuring in België en Nederland: een vergelijkende studie*. Gent.

De Coster, S.-P. (2003). La droit des enfants dans la société de l'image : premier bilan de la signalétique télévisée en Communauté française. In : *Auteurs & Media 2002/3*, pp. 235-256.

European Commission. (2003). EC Report: *Empirical Study on the Practice of the Rating of Films Distributed in Cinemas Television DVD and Videocassettes in the EU and EEA Member States*. Brussel: European Commission.

Feshbach, S., & Singer, R.D. (1971). *Television and Aggression*, Jossey-Bass, San Francisco.

FSF. (2004).

Hemels, J.M.H.J. (2002). Worden we wel wijzer van Kijkwijzer? In: *De mediamarkt in Nederland en Vlaanderen 2002*. Den Haag: Biblion Uitgeverij. pp. 23-35.

Intomart. (2001). *Kijkwijzer. Publieksonderzoek: ouders en jeugd (ten behoeve van het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media)*. Hilversum: Intomart.

Intomart. (2002). *Kijkwijzer. Publieksonderzoek: ouders en jeugd (ten behoeve van het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media)*. Hilversum: Intomart.

Intomart. (2002b). *Eindrapport onderzoek zelfregulering audiovisuele producten*. Hilversum: Intomart.

Intomart. (2003). *Meningen van ouders over de Kijkwijzer*. Hilversum: Intomart.

Intomart. (2004). *Intomart Jaarverslag 2003*. Hilversum: Intomart.

Katz, E. & Liebes, T. (1990) *The export of meaning: Cross-cultural readings of Dallas*. New York: Oxford University Press.

Lasswell, H. (1948). "The Structure and Function of Communication in Society." In Lymon Bryson (ed.), *The Communication of Ideas*. New York: Harper and Row.

McQuail, D. (1984). *Mass Communication Theory: an Introduction*. London: Sage.

NICAM. (2001). *Kijkwijzer Nieuwsbrief*. Hilversum: NICAM.

NICAM. (2001). *Classificatiesysteem voor audiovisuele producties. Handleiding en verantwoording*. Intern document. Hilversum: NICAM.

NICAM. (2002). *NICAM Jaarverslag 2002*. Bussum: Imprimo.

Nikken, P. (2002). *Kind en media: Weet wat ze zien*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

NIPO. (2003). *De normen en waarden van kinderen: De invloed van de televisie op de normen en waarden van kinderen*. Amsterdam: NIPO.

NOS. (1999). *NOS Kijk- en Luisteronderzoek: Classificatie van audiovisuele media: Wat willen ouders?* Hilversum: NOS.

NOS. (2001). *Gebruik Kijkwijzer: kwalitatief onderzoek*. Hilversum: NOS-Kijk- en Luisteronderzoek.

NTVS. (1996). *National Television Violence Study Scientific Papers 1994-95*. Studio City, CA: Mediascope.

Paik, H., & Comstock, G. (1994). The effects of television violence on antisocial behavior: A meta-analysis. *Communication Research*, 21, 516-546.

Schiphof, T. (2000). Het Nicam. In: *Informatie & informatiebeleid*. Jaargang 18, n^o4, pp. 42-45.

Van der Burg, J & Van den Heuvel, J.H.J. (1991). Film en overheidsbeleid : van censuur naar zelfregulering. 's-Gravenhage: SDU.

Van der Voort, T. (1992). Heeft de Nederlandse Filmkeuring nog bestaansrecht? In: *Massacommunicatie*. Jaargang 20, n^o1, pp. 50-57.

Valkenburg, P.M. (1997). *Vierkante ogen. Opgroeien met TV&PC*. Uitgeverij Balans. Amsterdam.

Valkenburg, P.M., Beentjes, H., Nikken, P. & Tan, E. (2001). De Kijkwijzer als classificatiesysteem voor audiovisuele producties: een verantwoording. In: *Tijdschrift voor communicatiewetenschap*. Jaargang 29, n^o4, pp. 329-354.

6. Bijlagen

- 6.1 Algemene Kijkwijzer regels
- 6.2 Kijkwijzer regels voor het filmbedrijf
- 6.3 Kijkwijzer regels voor de televisie-omroepen
- 6.4 Kijkwijzer regels voor de videobranche
- 6.5 Kijkwijzer regels voor video- en computerspellen branche (concept)